

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi

Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 9, Sayı 24, Temmuz 2022 / Volume 9, Issue 24, July 2022

KARLOFÇA ANTLAŞMASI SONRASI VENEDİK İŞGALİNDEN KURTARILAN İNEBAHTI ŞEHRİNDE YAPILAN TAMİRAT VE DÜZENLEMELER

*Repairs and Arrangements Made in the City of Lepanto, liberated from the
Venetian occupation after the Treaty of Karlowitz*

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 18.04.2022
Kabul Tarihi/Accepted Date : 01.07.2022
Sayfa/Pages : 365-89
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2022.218>

Muhittin KUL

(Arş. Gör. Dr.), Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin / Türkiye, e-mail: muhittinkul@artvin.edu.tr,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0538-8684>

Atıf/Citation

Kul, Muhittin, "Karlofça Antlaşması Sonrası Venedik İşgalinden Kurtarılan İnebahtı Şehrinde Yapılan Tamirat ve Düzenlemeler", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 9/24, 2022, s. 365-89.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 9, Sayı 24, Temmuz 2022.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 9, Issue 24, July 2022.

ISSN: 2148-5704

KARLOFÇA ANTLAŞMASI SONRASI VENEDİK İŞGALİNDEN KURTARILAN İNEBAHTI ŞEHRİNDE YAPILAN TAMİRAT VE DÜZENLEMELER

Repairs and Arrangements Made in the City of Lepanto, liberated from the Venetian occupation after the Treaty of Karlowitz

Muhittin KUL

Öz: Viyana muhasarası sonrasında hızlı bir geri çekilme yaşayan Osmanlı Devleti, uzun yıllar elinde tuttuğu birçok şehri kaybetmeye başlamıştı. Önceleri batı cephesinde karada yaşanan toprak kayıpları Venedik Devleti'nin Sacra Liga yani Kutsal İttifak'a girmesiyle denizlerde de meydana geliyordu. Venedik, Osmanlıların karada yaşadığı mağlubiyetini fırsata çevirerek Dalmaçya, Adalar Denizi ve Mora'da birçok şehri işgal etti. Özellikle Mora'yı tamamen ele geçirmeyi amaçlayan Venedik, burada kalıcılığı sağlamak için hayati bir konumda olan İnebahtı ve Körfez'ini ele geçirmeyi temel amaç olarak görmüş ve bunu da başarmıştı. İnebahtı, Venedik Devleti'nin elinde 14 yıllık bir işgal dönemi yaşadı. Savaşın sona erdiğinin ilanı olan Karlofça Antlaşması İnebahtı'nın tekrar Osmanlı Devleti'ne geçişini sağlıyordu. Osmanlı Devleti, Karlofça'da Kutsal İttifak üyelerinin "uti posidetis" ilkesi temelinde işgal ettikleri yerleri vermemek için bütün direnişlerine rağmen akıllıca bir siyaset izleyerek İnebahtı'ya tekrar sahip olmasıyla Rumeli'nin ve İnebahtı Boğazı'nın korunmasında önemli bir üs edinmiştir. Devlet, Venedik'ten teslim aldığı şehri önce güvenli hâle getirmiş, akabinde savaş sebebiyle şehirden ve sancaktan boşalan nüfusu geri getirmeye çalışmıştır. Bununla birlikte, yoğun bir yıpranma geçiren şehir ve kaleyi hızlı bir şekilde tamir etmeye gayret göstermiştir. Bu makale, Viyana Muhasarası sonrası Osmanlı Devleti'nin elinden çıkan, Karlofça Barışı sonrasında ise yeniden topraklarına dâhil ettiği İnebahtı'nın geri alınış süreci ve sonrasında yapılanları konu edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, diplomasi, kale, muhasara, tamirat, Osmanlı Devleti, Venedik

Abstract: The Ottoman Empire, which had a rapid retreat after the siege of Vienna, began to lose many cities it had held for many years. In the past, the land losses on the western front were also occurring in the seas with the Venetian State's entry into the Sacra Liga, that is, the Holy Alliance. Venetian turned the defeat of the Ottomans on land into an opportunity and occupied many cities in Dalmatia, the Sea of Islands and the Peloponnese. Aiming to seize the Peloponnese in particular, Venetian saw it as its main objective to seize Lepanto and its bay, which were in a vital position to ensure its permanence here, and it succeeded. Lepanto experienced a 14-year occupation period in the hands of the Venetian State. The Treaty of Karlowitz, which declared the end of the war, enabled Lepanto to pass back to the Ottoman Empire. The Ottoman Empire acquired an important base in the protection of Rumelia and the Strait of Lepanto by recapturing Lepanto by following a wise policy, despite all their resistance in order not to give up the places occupied by the members of the Holy Alliance on the basis of the principle of "uti posidetis" in Karlowitz. The state first made the city safe, which it had taken from Venetian, and then tried to bring back the population that was emptied from the city and the sanjak due to the war. At the same time, state made an effort to quickly repair the city and castle, which had suffered heavy wear. This article deals with the process of recapturing Lepanto and what was done after, which was taken from the hands of the Ottoman Empire after the Vienna Siege and re-incorporated into its lands after the Karlowitz Peace.

Key Words: Immigration, diplomacy, castle, siege, repair, Ottoman Empire, Venetian

Giriş

Bu çalışmada, Viyana muhasarası akabinde Kutsal İttifak'ın bir üyesi olarak Osmanlı Devleti'ne savaş açan ve devletin birçok yerleşimini ele geçiren Venedik'in, önemi ve konumundan dolayı işgal ettiği İnebahtı konu edinilmiştir. Çalışmada işgal öncesi meydana gelen olaylar, şehirde yaşayan Müslüman halkın işgal sürecinde yaşadığı sıkıntılar ve Osmanlı

Devleti'nin şehri tekrar geri alma çabalarına değinilmiştir. Yine, Karlofça barış görüşmelerinde Kutsal İttifak üyeleri ve Venedik ile yapılan müzakerelerde yenilmiş bir devlet olarak katılan Osmanlı Devleti'nin müzakerelerde nasıl bir diplomasi uyguladığı üzerinde durulmuştur. Bunların yanında Karlofça Antlaşması sonrası geri alınan yerlerden biri olarak İnebahtı'nın eski hüviyetine kavuşması için şehir ve kalesinde yapılan tamirat çalışmaları ile işgal dolayısıyla şehirden ve etraf yerlerden göç eden halkın geri dönüşü için nelerin yapıldığı, arşiv belgeleri, yabancı kaynaklar ve dönemi anlatan kronik eserler ışığında ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Osmanlı Devleti ile Venedik arasında Fatih Sultan Mehmed zamanında başlayan mücadele çoğu defa Mora Yarımadası ve Adriyatik'te devam etmiş, II. Bayezid döneminde Modon, Koron ve İnebahtı'nın fethiyle Mora Yarımadası ve kuzey kısmı tamamen Osmanlı Devleti'nin idaresi altına girmişti. 1538 Preveze zaferi, Osmanlı Devleti'ne Orta ve Doğu Akdeniz'de büyük bir üstünlük kazandırmıştı. 1571 Lepanto / İnebahtı mağlubiyeti Osmanlıların denizlerdeki gücüne sekte vurmuştu. 1593-1606 Osmanlı-Habsburg savaşı sırasında Venedik, Avusturya taraftarı bir politika izlemişti. XVII. yüzyıl ortalarına kadar birkaç küçük anlaşmazlık dışında Venedik ile ilişkiler nispeten dostane geçmiştir. Ancak 1645'te Girit Adası'nın kuşatılması ile başlayan mücadeleler, Venedik donanmasının Çanakale Boğazı'nı abluka altına almasına, Köprülü Mehmed Paşa'nın Çanakale Boğazı'nı tahkim etmesine neden olmuştu. Osmanlı-Venedik mücadelesi, Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın 1669'da Kandiye'yi ele geçirmesi ve Girit'in fethini tamamlamasının ardından Osmanlı-Venedik barışı imzalanmıştı. Ancak Akdeniz'deki en büyük üssünü kaybeden Venedik, burasını geri alabilmek için fırsat kollamaya başlamıştı. Bu durum 1683'teki başarısız II. Viyana kuşatmasına kadar devam etmiş, Osmanlı ordusunun mağlubiyeti ile Venedik aradığı fırsatı bulmuştu.

1683 Viyana muhasarası akabinde Avusturya cephesinde yaşanan mağlubiyetler, Venedik'in Kutsal İttifak'a katılması ile deniz tarafında da vuku bulmaya başlamıştı. Viyana yenilgisini fırsata dönüştürerek Osmanlı'dan intikamını almak isteyen Venedik, Kutsal İttifak devletlerinin de desteğini alarak büyük bir donanma oluşturdu. Dalmaçya kıyısında başlayan askerî harekât Mora Yarımadasının kilidi olarak da adlandırılan Ayamavra Kalesi ile devam etti. Kale, 25 günlük bir muhasaradan sonra yerli Rumların da desteğiyle teslim oldu.¹ Ayamavra Kalesi'nin ele geçirilmesi akabinde hızlı bir şekilde Preveze muhasara altına alındı. Kale, benzer bir şekilde yerli gayrimüslim ahalinin düşman saflarına geçmesinin ardından 1684 Ekim ayının başlarında direniş gösteremeyerek teslim olmak zorunda bırakıldı.²

Temel amacı Mora'nın tamamını ele geçirmek olan Venedik donanmasının en önemli hedefi Görös / Korint Boğazı'ydı. Şayet Boğaz ele geçirilirse Osmanlı'nın Mora'ya yardımının önüne geçilmiş olacak, böylelikle yarımadanın tamamı elde edilebilecekti. Bu doğrultuda Venedik donanması Mayıs 1685'te 220 gemi ve 50 bin kişilik bir kuvvetle bir önceki yıl alınan Ayamavra önünde demirledi. İnebahtı Körfezi girişindeki Mora ile Rumeli arasındaki Boğaz'ı kayıp yaşamadan geçmek gereğinin bilincinde olan donanma komutanı Morosini, Boğaz'daki durumu tespit etmek için, kendisinin bindiği bir çektiri ile Rumeli tarafındaki kalenin önüne gelmişse de Mora valisi Siyavuş Paşa'nın önlemi ile amacına ulaşamamıştı.³ Boğazı geçemeyeceğini anlayan Venedik donanması Mora'nın önemli kalelerinden Modon'u ele geçirmeye çalışmış ancak kalede yaşayan halkın da yardımıyla Osmanlı kuvvetleri Venediklileri püskürtmüştü. Modon'da istediğini alamayan Venedik donanması bu sefer yönünü bir diğer güçlü kale olan Koron üzerine çevirdi. Koron kuvvetli bir direniş göstermesine karşın yaklaşık 60 günlük muhasaranın sonucunda 12 Ağustos 1685'te işgal edildi. Burayı elde eden Venedik,

¹ Nazire Karaçay Türkal, "Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca.1106 / 1654-7 Şubat 1695), Tahlil ve Metin", (DT, Marmara Ü., 2012), s. 924-926; Râşid Mehmed Efendi, *Târih-i Râşid, (1071-1114/1660-1703)* I. haz. Abdülkadir Özcan vd., (İstanbul: Klasik Yay., 2013), 255; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* 4. çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yay., 2005), 183.

² Türkal, "Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa", 933; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, (1669-1774)* 5. çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe Yay., 2011), 91.

³ Türkal, "Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa", 1014.

hızlı bir şekilde ilerleyerek, Kelfa, Basova, Zarnata, Kalamata, Navarin gibi kaleleri ele geçirip daha önce alamadığı Modon'u ve 1686'nın ağustos ayında ise Anabolu'yu da ele geçirdi.⁴

1687 tarihi ile birlikte Venedik donanması Mora'yı ele geçirmek amacıyla yelken açtı. Temmuz ayına kadar yavaş ve ihtiyatlı hareket eden Venedikliler, bu ay içinde hızlı bir işgal harekâtına giriştiler. Serasker Mahmud Paşa, İnebahtı Körfezi girişindeki en önemli yerleşim olan Balyabadra'nın (Patras) Venediklilerin almayı planladıkları noktalardan biri olduğunu biliyordu. Burası elden çıkarsa İnebahtı Körfezi girişini koruyan karşılıklı iki kale ve İnebahtı tehlikeye girecek, bu da bütün Körfez'in kaybına sebebiyet verecekti. Venedikliler ise Osmanlı kuvvetlerinin nerede konuşlandığını tespit ediyor, karaya çıkmak için uygun konum ve zamanı bekliyorlardı. 22 Temmuz 1687'de Venedik birkaç sahte saldırı akabinde kıyıya yanaşmaya çalışmış, buna mukabil Osmanlılar karşı ateşte bulunmuşsa da Venedik takviye kuvvetlerinin gelmesi üzerine geri çekilmek zorunda kalmışlardı.⁵ Bu arada bir kısım Venedik gemisi gece karanlığından da yararlanarak Boğaz'dan geçiş yapıp Körfez'de hâkimiyeti sağladı. Bütün bunlar olurken Venedik donanması 8.000 asker ve 1.500 at ile donanmış büyük bir kuvvetle Temmuz'un 24'ünde Balyabadra'da karaya çıktı ve Osmanlı ordusunu beklemeye başladı. Savaş sonucu Osmanlı ordusu mağlup olarak geri çekildi. Bu durum Balyabadra ve bölgedeki diğer kalelerde endişeye yol açtı. Balyabadra Kalesi teslim olurken Venedik donanması da bu fırsatı iyi değerlendirerek İnebahtı'ya doğru hareket etti.⁶ Küçük Çanakkale olarak da adlandırılan İnebahtı Boğazı'nın her iki tarafını koruyan kalelerden Rumeli tarafındaki kale yoğun ateş altına alındı. Muhasaraya dayanamayan Osmanlı kuvvetleri kaleyi havaya uçurarak terk etti ve düşman donanması terk edilmiş olan İnebahtı Kalesi'ni 29 Temmuz'da ele geçirdi.⁷

1. İşgal Sürecinde İnebahtı

İnebahtı'nın Venedik tarafından işgali üzerine daha önce şehri terk edemeyen yerli Müslüman halk canlarını kurtarmak için güvenli olarak addedilen Korint'e doğru yola çıktı. Buna karşın yıllardır biriktirdikleri intikam fırsatını eline geçiren yerli Rumlar, kaçanları takip etmekte ve yakalayabildiklerini acımasızca katletmeye başlamışlardı.⁸ Zülüm oldukça derinden hissedildi. Yoğun bir gadre uğrayan Müslümanların sadece İnebahtı'da değil vatan addettikleri birçok yerde yerli Rumlar tarafından gördükleri zulmü Schwencke eserinde dile getiriyordu.⁹

⁴ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, haz. Abdülkadir Özcan, (Ankara: TTK Yay., 1995), 197; Türkal, "Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa", 1018-1019; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 5, 92. Koron işgal edildikten sonra şehirde sakin Hristiyanlar tarafından, şehrin Müslüman nüfusunu yok edecek kadar acımasız büyük bir katliam yapılmıştır. Alexander Schwencke, Müslüman nüfustan geriye sadece kadın, çocuk ve yaşlı 1.500 kişi kaldığını söylemektedir. Alexander Schwencke, *Geschichte der Hannoverschen Truppen in Griechenland 1685-1689: zugleich als Beitrag zur Geschichte der Türkenkriege* (Hannover: Hahn, 1854, 41. Machiel Kiel ise Müslüman nüfusun tamamının yok edildiğini ifade etmektedir. Machiel Kiel, "Koron", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 26, (Ankara: TDV Yay., 2002), 208.

⁵ The London Gazette, From Thursday August 18 to Monday August 22 1687, number 2270, 4. erişim tarihi: 15 Ekim 2021, <https://www.thegazette.co.uk/London/issue/2270>; The London Gazette, From Monday August 22 to Thursday August 25 1687, number 2271, 1-2. erişim tarihi: 15 Ekim 2021, <https://www.thegazette.co.uk/London/issue/2271>; Schwencke, *Geschichte der Hannoverschen Truppen in Griechenland 1685-1689*, 138.

⁶ The London Gazette, number, 2271; Schwencke, *Geschichte der Hannoverschen Truppen in Griechenland (1685-1689)*, 139.

⁷ Hammer-Purgstall, Joseph Von, *Geschichte des Osmanischen Reiches, Grossentheils aus Bisher Unbenützten Handschriften und Archiven, Durch Joseph von Hammer, Siebenter Band: Vom Carlowicz bis Zum Belgrader Frieden, (1699-1739)*, (Wien: In C. A. Hartleben's Verlage, Gedruckt Bey Anton Strauss, 1831), 489; Roger Charles Anderson, *Naval Wars in the Levant (1559-1853)* (Princeton: Princeton University Press, 1952), 204.

⁸ Schwencke, *Geschichte der Hannoverschen Truppen in Griechenland 1685-1689*, 142-143. Zinkeisen bu durumun kışkırtma sonucu meydana geldiğini belirtmektedir. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (1669-1774), C. 5, 92. Kale kuşatmalarında psikolojik baskı oluşturacak uygulamalarla ilgili bakınız, Veysel Göger, "16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi)" (DT, Marmara Ü., İstanbul 2014).

⁹ Schwencke, *Geschichte der Hannoverschen Truppen in Griechenland 1685-1689*, 144; Christian Gottlieb Blumhardt, *Versuch einer allgemeinen Missionsgeschichte der Kirche Christi*, Dritten Bandes, erste Abteilung

Şehir ve kale Venedik saldırısından en az insanlar kadar etkilenmişti. Mayıs 1691'de Mora ve civarındaki şehir ve kalelerin durumunu tahkik eden donanma komutanı Domenico Mocenigo'nun Venedik Senatosu'na gönderdiği rapordan İnebahtı'nın durumunun oldukça kötü olduğu anlaşılmaktadır. Mocenigo, raporunda, kalenin yeniden tamir edilemeyecek kadar yıprandığını, muhasara altında düşmandan daha kuvvetli ya da düşmanın kuvvetine denk bir ordu olmadan korunmasının mümkün olmadığını ifade etmekteydi.¹⁰ Ancak Venedikliler için temel amaç Mora hâkimiyetiydi ve İnebahtı, Mora'da kalıcılığın sağlanması için en önemli ayaklardan birini teşkil ediyordu. Yani Boğaz geçişinde herhangi bir sorun yaşanmaması, İnebahtı'nın elde tutulmasıyla mümkün olabilirdi. Bunun yanında kaleleri ele geçirip buralara asker koymak uzun dönemli bir hâkimiyeti sağlayamazdı. Şayet hâkim olunan bölge kendisini destekleyecek yeterli nüfusla beslenmez ise uzun süreli askerî kalıcılığın sürdürülemeyeceği aşikârdı. Bu minvalde Venediklilerin Mora'daki hâkimiyeti sağlamlaştıracak nüfus artışının desteklenmesi için İnebahtı dâhil olmak üzere çevre yerleşimlerden nüfus taşınması fikri oldukça erken tarihlerde tasavvur edilmiş olmalıydı. İnebahtı alındıktan ve Mora ele geçirildikten sonra, Müslümanlar tarafından neredeyse tamamen boşaltılan Mora'ya, başlangıçta Atina, Hanya, Sakız ve İnebahtı'dan, ilerleyen dönemlerde de Rumeli, Arnavutluk ve Adalar Denizi'ndeki ele geçirilen adalardan büyük miktarda nüfus taşındı. Venedik'in atadığı ilk genel vali olan Giacomo Cornaro'nun Mora (Gördüs ve Manya hariç) için yaptırdığı sayımdan anlaşıldığı üzere daha önceki tespit edilen 86.468 kişilik nüfus, yaşanan göçlerle 1692 yılına gelindiğinde 116.000'e, 1701 yılında ise iki katından fazla artarak 200.000 ulaşmıştı. Bununla birlikte işgalden sonra yapılan ilk sayımdaki rakamlar doğru olsa da dört yıl içinde etraf yerleşimlerden zorunlu göçle var olan nüfusun iki katından daha fazla arttığının söylenmesi gerçekçi görünmemektedir.¹¹

Öte yandan İnebahtı'nın işgali ve civarda yaşanan toprak kayıpları İstanbul'da da derinden hissedilmekteydi. Savaşların olumsuzluğuna karşı çare arayışları esnasında Osmanlı Devleti'nde taht değişikliği olmuş IV. Mehmed'in yerine II. Süleyman geçmişti. Bu durum Osmanlı Devleti'nin Kutsal İttifak devletleri ile sulh yapma isteğini kuvvetlendirmişti. Aynı zamanda İttifak üyeleri de Osmanlı Devleti ile barış yapmak niyetindeydi. Bunun için Hollanda balyosu aracı olmaya çalışmış, veziriazamla görüşüp ittifak üyelerinin sulh taraftarı olduklarını bildirmiş, her iki tarafın da uygun bulmasıyla yapılacak sulh görüşmeleri için Çavuşbaşı Zülfikar (Paşa) Efendi, Rumeli Beylerbeyi rütbesi ile görevlendirilmişti.¹² Zülfikar Paşa 1688 Temmuz'unda maiyetiyle yola çıkmış, 8 Şubat 1689'da Avusturya Çesarı I. Leopold ile görüşmüştür.¹³ Fakat yapılan müzakerelerde Osmanlı Devleti için kabul edilmesi oldukça ağır şartlar sunulmuştu. 15 Şubat'ta Venedik temsilcisinin sunduğu şartlardan biri de Mora ile birlikte İnebahtı'nın da Venedik'e bırakılmasını içeriyordu.¹⁴ İttifak devletlerinin ve Venedik'in

(Basel: J. G. Neukirch, 1833), 571; <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/german-english/kannibalisch>, erişim tarihi: 19 Şubat 2022.

¹⁰ M. Kenneth Setton, *Venice, Austria and The Turks in The Seventeenth Century* (Philadelphia: American Philosophical Society 1991), 378.

¹¹ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, 5, 335. Özellikle Korint Boğazı'nın ele geçirilmesi ile Osmanlı Devleti'nin ada ile bağlantısı tamamen kesilmişti. Daha uçtaki Eğriboz ise Venedik'in son ve en mühim hedefi olacak, burası ele geçirilerek, sadece Mora da kalıcılığı sağlamak değil aynı zamanda Adalar Denizi ve Adriyatik'te hâkim güç konumuna da geçebilecekti. Bu durum iktisadi anlamda bölgedeki ticaretin de Venedik uhdesinde oluşmasına yol açacaktır. Tasavvur edilen bu düşünceler 1688 tarihinde İnebahtı ile birlikte Cezayir-i Bahr-i Sefid eyaletinin bir sancağı olan Eğriboz'un muhasarası ile hayata geçirilmeye çalışılmışsa da Osmanlı Devleti'nin ve askerinin büyük direnişi ile akim kalmıştır. Leopold Ranke, *Historisch-politische Zeitschrift, herausgegeben von Leopold Ranke, Zweiter Band* (Berlin: Bei Dunder und Humblot 1833-1836, 1836), 438; Mehmet İnbaşı, "Eğriboz Sancağı İdarecileri (1756-1792)". *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* 6 (2020): 63.

¹² Râşid Mehmed Efendi, *Târih-i Râşid, (1071-1114/1660-1703) I*, 342-343.

¹³ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, 428; Üsküdarî Abdullah Efendi, *Vakı'ât-ı Rûz-merre* 3. Haz. Erhan Afyoncu, (Ankara: TÜBA, 2017), 275.

¹⁴ Mustafa Güler, *Zülfikar Paşa'nın Viyana Sefareti ve Esareti Ceride-i Takrirât-ı Zülfikar Efendi [1099-1103/1688-1692]* (İstanbul: Çamlıca Yay. 2008), 79; Üsküdarî Abdullah Efendi, *Vakı'ât-ı Rûz-merre* 4. haz. Mahmut Ak (Ankara: TÜBA 2017), 270.

talepleri Zülfikar Paşa tarafından uygun görülmeyle müzakereler sonlandırıldı.¹⁵ Mora'yı kaybeden Osmanlı Devleti'nin Körfez geçişinin kontrolünü sağlayan İnebahtı'yı geri alma çabası ise sürüyordu. Ekim 1692'de Yanya Sancakbeyi Ali Paşa, emrindeki 6.000 askerle İnebahtı üzerine yürüdü. İnebahtı Kalesi muhasara altına alındı ve kale komutanı Marco Veniero'ya teslim ol çağrısı yapıldı. Bir müddet devam eden muhasara Venedik destek kuvvetlerinin yardıma gelmesi ile sonuçsuz kaldı.¹⁶ Osmanlı Devleti 1695'te Mora'yı bir kez daha ele geçirmek için harekete geçti. Serasker Koca Halil Paşa, İnebahtı etraflarına çeşitli saldırılarda bulundu, önemli ganimetler elde ettikten sonra ise geri çekildi. Aynı yıl içerisinde Mora'yı tekrar elde etmek için, yaşanan Koca Halil Paşa'nın yerine serasker olarak atanan Çelebi İbrahim Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu da bir netice elde edemedi.¹⁷

Osmanlı ve İttifak Devletleri ile 1683 tarihinde Viyana muhasarasıyla başlayan savaşlar, 1697 tarihinde Sultan II. Mustafa'nın da bulunduğu Osmanlı ordusunun Temeşvar üzerine giderken Zenta'da Prens Eugen komutasındaki ordu tarafından yapılan baskınla dağılması ile son buluyordu. Zenta mağlubiyetinin Osmanlı üzerindeki olumsuz etkisine, tam bu tarihlerde dokuz yıl savaşlarının sona ermesi de ekleniyordu. Hem Osmanlı Devleti hem de ittifakı oluşturan diğer devletler ağır savaş maliyetleri ve daha fazla toprak kazanımı yapılamayacağı düşüncesinde olup, savaşın son bulması niyetindeydiler. İngiliz ve Hollanda devletlerinin aracılığında Osmanlı Devleti ile İttifak Devletleri arasında barış görüşmeleri yapılması kararlaştırıldı.¹⁸ Neticede görüşmelere Osmanlı Devleti'nin talebi ve İttifak Devletleri'nin uygun görmesi üzerine Varadin ile Belgrad arasında yer alan Karlofça'da yapılmasına mutabık kaldılar.¹⁹ Taraflar arası görüşmeler 26 Ocak 1699'da Karlofça Antlaşması ile sonuçlandı.²⁰

2. İnebahtı'nın Kurtuluşunda Osmanlı Diplomasinin Etkisi

Karlofça görüşmeleri, Osmanlı devlet adamlarının diplomasideki maharetini göstermesi açısından önemliydi. Elçi Ruzzini bunu "Türk entrikası" olarak adlandırsa da müzakerelerde uygulanan esneklik devlete önemli kazanımlar sağlamıştı. Özellikle düşman tarafından katı bir şekilde uygulanmak istenen "uti possidetis" ilkesi Osmanlı diplomasisi karşısında yer yer göz ardı edilmek zorunda kalmıştı. Temeli Roma hukukuna dayanan bu ilke, erken dönem

¹⁵ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* 4, 225. Her ne kadar Zenta mağlubiyeti Osmanlı Devleti için büyük bir kayıp olsa da Venedik önderliğinde İttifak devletlerinin 1688 Eğriboz muhasarasındaki başarısızlığının etkisi, onlar için, Osmanlı Devleti'nin kaybindan çok daha fazla tesir etmişti. Elçi Ruzzini, barış görüşmeleri için Viyana gönderilen Zülfikar Efendi'nin bu durumdan dolayı görüşmelerde Osmanlı Devleti adına güçlü bir duruş sergilediğini belirtmektedir. Maria Pia Pedani, "Carlo Ruzzini (1706), Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato", *Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato: Constantinopoli Relazioni Inedite (1512-1789)* (Torino: Bottega d'Erasmus, 1996), 809.

¹⁶ Türkal, "Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa", 1459-1460; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (1669-1774) 5 118; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* 4, 227.

¹⁷ Türkal, "Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa", 1569, 1585; Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname, İnceleme-Metin (1106-1133/1695-1721)*, haz. Mehmet Topal (Ankara: TÜBA 2018), 108; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, 585-587.

¹⁸ Anonim *Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704)*, haz. Abdülkadir Özcan (Ankara: TTK Yay., 2000), 133-137; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (1669-1774) 5, 140-141. Savaşın sonlandırılıp barış yapılmasının genel mahiyeti bu olsa da daha derinlerde farklı sebepler de yer işgal etmekteydi. Osmanlı Devleti bu yorucu savaştan oldukça yıpranmış çıkmasına karşın hâlâ kuvvetli imajını koruyor, bunu her ortamda göstermekten kaçınmıyordu. Bu kuvvetli imaj görüntüsü de İttifak Devletleri için bir soru işaretiydi. Anlaşmanın yapılmasında bu etki ile birlikte Osmanlı Devlet adamları Fransa-Habsburg hanedanları arasında ortaya çıkan savaş ihtimalini de hesaba katarak, yapılacak barışın, kendisi için çok daha ağır sonuçlar doğurmadan, bir an önce sonuçlanmasını sağlamıştır. Rifa'at A. Abou-El-Haj, "Ottoman Diplomacy at Karlowitz", *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 87, No. 4 (Oct. - Dec., 1967): 498-502; Pedani, "Carlo Ruzzini (1706), 798, 806; Colin Heywood, "This Great Work: Lord Paget and the Processes of English Mediating Diplomacy in the Latter Stages of the Sacra Lega War, 1697-1698, *The Treaties of Carlowitz (1699) Antecedents, Course and Consequences*, ed: Colin Joseph Heywood, İvan Parvev, (Leiden-Bostonkha: Brill, 2020), 53.

¹⁹ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, 645; Anonim *Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704)*, 135.

²⁰ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* 4, 231; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (1669-1774) 5, 146; Setton, *Venice, Austria and The Turks in The Seventeenth Century*, 404.

Avrupa’ında tekrar ortaya çıkmıştı. Terim anlamı olarak savaş ve çatışmada elde edilen toprak veya mülklerin, iade edilmesini gerektirecek bir anlaşma yapılmadığı sürece, savaşın veya çatışmanın sonunda toprak veya mülklere sahip olanın elinde kalmasıyla, savaşı ve çatışmayı sona erdiren durum olarak nitelendiriliyordu. Bu yönüyle, “uti possidetis ita porro possideatis” yani “sahip olduğun senindir” anlayışı Karlofça görüşmelerinde ittifak kuvvetlerinin temel dayanak noktası olarak belirlenmişti. Fakat Osmanlı Devleti, istisnasız ve kısıtlama olmaksızın, uti possidetis’i, padişahın onur ve şerefine aykırı ve bağdaşmaz olarak kabul ediyordu. Böylece bu olumsuz durumu düzeltmek için belirli kale ve mahallerin yıkılması ve boşaltılması öngörülere Osmanlı tekliflerine dâhil edildi. Sonuçta Osmanlı devlet aklı, varlığını daha önceden bildiği bu politikaya karşı manevra kabiliyeti yüksek bir diplomasi uygulayarak, Habsburgların Bosna’nın bir bölümünden ve Venediklilerin İnebahtı’dan çıkartılmasını sağlamış ve bu Roma ilkesinin bir kısım yerde göz ardı edilmesini başarmıştı.²¹ Bu kolaylıkla elde edilmiş değildi. Özellikle Venedik en başından beri bu politikanın kati bir şekilde uygulanması için uğraşmıştı. 1691 ve 1693 yıllarında Hollanda’nın İstanbul elçisi Jacop Colijer, Osmanlı Devleti’nin bu politika temelinde Mora’dan vazgeçmesi için görüşmeler yapmışsa da Osmanlı Devleti bu durumu kabullenmek istemediğinden bir sonuç elde edilememişti. Taraflar, 1698’de, Rus’lar dışında “uti possidetis” temelinde görüşmeler yapılabilmesi adına prensipte anlaştı. Bir süre sonra ise Rusların da katılımıyla taraflar ayrı ayrı olmak üzere Osmanlı Devleti ile anlaşma yapma konusunda mutabık kaldılar. Bu süreçte en zorlanılan devlet ise Venedik’ti. Elçi Ruzzini sınırların belirlenmesi işinin Karlofça’da nihayete erdirilmesi yönünde taleplerde bulunsa da Osmanlı Devleti’nin ısrarı sonuç vermiş, anlaşma için ayrı bir komite oluşturulması kararlaştırılmıştı.²²

Venedik için asıl önem arz eden toprak Mora’ydı. Dahası Venedik, Mora dışında Lefkada Adası’nı da “uti possidetis” temelinde meşru fetih hakkı olarak talep edecekti. Bunların dışında içinde İnebahtı’nın da olduğu Preveze ve Korint Körfezi’nin kuzeyi gibi yerleri talep etmesinin sebebi ise Mora’ya tampon bölge oluşturmaktı. Elçi Ruzzini ise alınan yerlerin tamamını

²¹ “Uti possidetis” 1689 martında Hollanda’nın Avusturya büyükelçisi Jacop Hop tarafından Pottendorf’ta Osmanlı elçileriyle yaptığı toplantıda dile getirilmiş, Osmanlı tarafı da politika ile ilgili olumlu görüş bildirmişti. Maurits van den H. Boogert, “The Spoils of Peace: What the Dutch Got Out of Carlowitz”, *The Treaties of Carlowitz (1699) Antecedents, Course and Consequences*, ed: Colin Joseph Heywood, Ivan Parvev, (Leiden-Bostonkha: Brill, 2020), 67, 68; El-Haj, “Ottoman Diplomacy at Karlowitz”, 499-502, Dariusz Kołodziejczyk, “The Treaty of Carlowitz in Polish Memory – a Date Better Forgotten?”, *The Treaties of Carlowitz (1699) Antecedents, Course and Consequences*, ed: Colin Joseph Heywood, Ivan Parvev, (Leiden-Bostonkha: Brill, 2020), 206; Pedani, *The Ottoman-Venetian Border (15th-18th Centuries)*, Trans. Mariateresa Sala, (Venezia: Edizioni Ca’ Foscari - Digital Publishing, 2017), 50-51; Dr. F. Mónica Molnár, “Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması: Diplomasi ve Tören”, çev. Gökçen Sert. *Türkler 9*. (Ankara: Yeni Türkiye Yay. 2002), 786-787.

²² Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, 653; Boogert, “The Spoils of Peace: What the Dutch Got Out of Carlowitz”, 68-89. Venedik elçisi Ruzzini’nin keskin bir şekilde direktmesi “Mahremi Esrar” unvanı da olan Osmanlı elçisi Rami Mehmed Efendi ile karşılaşmasıyla son bulmuştu. İki elçinin görüşmesinde Ruzzini’nin müzakerelerde takındığı inatçı tavır ve kibirli hâli üzerine Rami Mehmed Efendi Ruzzini’ye hitaben Osmanlı Devleti ile Venedik Cumhuriyetinin durumu ve kuvvetinin ne olduğunu müzakerelere katılan herkesin bildiğini, kendisinin böbürlenerek böyle bir kıyaslamayı yapmasının uygun olmadığını belirttiğinden sonra, heyetteki herkesin önünde Pehlivan ve Yankesici hikâyesini anlatmıştır. Hikâyeye göre güreşmek için karşılaşan iki pehlivanın eşyaları bir yankesici tarafından çalınmıştır. Güreş bittiğinde durumu fark eden pehlivanlar eşyaları olmadığı için başka eşya bulmak zorunda kalmıştır. Farklı bir gün pehlivanlardan birisi pazarda dolaşırken kendisinin elbiselerini giymiş ve bir pehlivan gibi yürüyen yankesici ile karşılaşmıştır. Pehlivan yankesiciye elbiselerin kendisine ait olduğunu, güreşirlerken tilki gibi elbiseleri çaldığını söylemiştir. Sözlerine devam eden pehlivan yankesiciye ikisinin bir müddet sonra karşılaşma fırsatı bulacaklarını o zaman aslan ve tilki ya da güreşçi ve hırsız arasındaki farkı anlayacağını, bunun sonucu olarak çalmak kadar dövüşmeyi de öğrenip öğrenmediğini deneyeceğini ifade etmiştir. Pehlivanın son kurduğu cümle ise bu karşılaşmanın sonucunda yankesicinin kendisinden çaldığı elbiselerden başka derisini de bırakmak zorunda kalacağıdır. Bu cümle Venedik temsilcisi Ruzzini’yi açık bir tehdittir. İttifaktaki diğer devletlere de güvenemeyen Ruzzini anlaşma şartlarında daha fazla direniş gösterememiştir. Demetrius Cantemir, *The History of the Growth and Decay of the Ottoman Empire: Containing the Growth of the Ottoman Empire From the Reign of Othman the Founder, to the Reign of Mahomet IV. That is, From the Year 1300 to the Siege of Vienna, in 1683*, 2 vols. (London: Printed for James, John, and Paul Knapton, at the Crown in Ludgate Street, 1734–1735), 426.

bırakmak istemiyordu. Osmanlı Devleti temsilcileri özellikle İnebahtı için diretiyor, bunun yanında Mora kıyısındaki kalelerin yıkılmasını da istiyorlardı. Nihayetinde Ruzzini ittifakın desteği olmadan güçlü davranamayacağını bildiğinden İnebahtı konusunda geri adım attı ve durumu Venedik'e bildirdi. Ruzzini'nin vermiş olduğu bilgiler Venedik'te müzakere edilerek İnebahtı'nın bırakılması, sınırın Heksamilon (Germe surları) olması, Preveze ve Rumeli kalelerinin yıkılmasının uygunluğu yönünde teklif yapılmasının elçilere iletilmesi kararı çıktı. Fakat bu konu üzerindeki tartışmaların uzaması Venedik'in aleyhine oldu. Venedik'ten gelecek cevap geciktiğinden ve anlaşma devletleri daha fazla beklemek istemediğinden 26 Ocak sabahı saat onda Ruzzini'nin yokluğunda, İttifak Devletleri ile Osmanlı Devleti murahhasları anlaşmayı imzaladı. Ruzzini, Venedik ile Osmanlı Devleti arasında müzakere edilen 16 maddenin sadece ilki olan Heksamilon sınırı maddesini onaylamıştı. Geri kalan maddeler ise 30 günlük süre içinde onaylanması amacıyla Venedik Senatosu'nun kararına bırakıldı. Senato ise anlaşmanın onaylanması için elçilerine emir gönderdi. Venedik'in İstanbul elçisi olarak atanan Lorenzo Saronzo, 12 Mart'ta Osmanlı Devleti ile Karlofça'da imzalanan 16 maddelik anlaşmadan daha kapsamlı 33 maddelik bir anlaşma yapacaktır. Yapılan bu anlaşma nihai hâlini tarafların imzasıyla 15 Nisan 1701'de almıştır.²³

Karlofça, Osmanlı Devleti'nin hem tarafsız ülkelerin arabuluculuğunu hem de topraklarının bir kısmını kaybettiğini kabul ettiği ve onayladığı ilk anlaşma olması yönünden önemlidir.²⁴ Venedik elçisi Lorenzo Saronzo ile İstanbul'da yapılan 33 maddelik sulh anlaşmasının ikinci maddesi ile İnebahtı, 14 yıl sonunda tekrar Osmanlı topraklarına dâhil oluyordu: *“Büyük kıyı Devlet-i Aliyye'nin zabtında olmağla aynıyle bu sonraki ceng evvelinde olduğu hâli üzere bi'l-cümle Devlet-i Aliyye'nin zabt ve tasarrufunda ola. İnebahtı Kal'ası Venedik cumhûrı tarafından tahliye oluna ve İnebahtı yakasında olan Rumili didikleri kastel hedm ve kezâlik Pireveze Kal'ası dahi hedm oluna ve ol semtde büyük kıyı külliyyet ile evvelki hâli üzere kala.”*²⁵

Bu madde ile büyük kıyı olarak adlandırılan Mora'nın karşısında yer alan İnebahtı'nın da bulunduğu Rumeli kıyılarının Osmanlı Devleti'nin toprağı olduğu kabul ediliyor, buna mukabil İnebahtı Boğazı girişinde Rumeli topraklarında yer alan kale ile Preveze Kalesi'nin de yıkılması konusunda mutabık kalınıyordu. Anlaşmanın dördüncü maddesinde ise İnebahtı'nın tahliyesinin Dalmaçya'daki sınır düzenlemelerinin bitimi sonrası yapılması kararlaştırılmıştı.²⁶ Yapılan anlaşma gereğince İnebahtı'nın bulunduğu Körfez girişindeki Rumeli Kalesi yıkılmış, Rumeli toprakları (Büyük Kıyı) ile Venedik'in elinde olan Mora arasındaki İnebahtı Körfezi iki devlet arasında müşterek kullanım bölgesi hâline getirilmişti.²⁷

3. Karlofça Sonrası İnebahtı: “terfih-i ahvâl-i ‘ibâd ve ta‘mîr-i zıyâ‘-ı bilâd”

İstanbul'daki sınır görüşmeleri devam ederken bir yandan da devlet, Karlofça'da yeniden sahip olduğu İnebahtı için gerekli hazırlıkları yapmaya çalışıyordu. Bu amaçla Venedik'ten anlaşma üzerine geri alınan İnebahtı için Eğriboz muhafızı Vezir İsmail Paşa'ya gönderilen

²³ *Muâhedât Mecmûası II*, (Ankara: TTK Yay. 2008), 158-189; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, 667-672, 683; Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme*, 506; Molnár, “Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması: Diplomasi ve Tören”, 786-789; Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, (1669-1774) 5, 158-159; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* 4, 231; Eric Guillaume Luc Pinzelli, “Venise et la Moree: du Triomphe à la Desillusion (1684-1718)” (Thèse de Doctorat, Histoire, Université de Provence, Marseille 2003), 259-262. Bu Ahidnâmenin bir değerlendirmesi için bkz, Meryem Kaçan Erdoğan, “1701 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnâmesi”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4-1 (2003): 63-76.

²⁴ El-Haj, “Ottoman Diplomacy at Karlowitz”, 498; El-Haj, “The Formal Closure of the Ottoman Frontier in Europe: 1699-1703”, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 89, No. 3 (Jul. - Sep., 1969), 467-470; Pinzelli: “Venise et la Moree: du Triomphe à la Desillusion (1684-1718)”, 257.

²⁵ *Muâhedât Mecmûası, II*, 159; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Bâb-ı Âsâfi Divan-ı Hümayûn Mühimme Defterleri*, (A.DVNS.MHM.d), Defter No: 111, s. 485, Tarih: Evâsıt-ı Receb 1112 (22-31 Aralık 1700).

²⁶ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, 668.

²⁷ BOA, A.DVNS.MHM.d. 111, s. 485, Tarih: Evâsıt-ı Receb 1112 (22-31 Aralık 1700).

fermanda “terfih-i ahvâl-i ‘ibâd ve ta‘mîr-i ziyâ‘-ı bilâd” ifadeleriyle belirtildiği üzere halkın durumunun düzeltilmesi ve gerekli yerlerde tamirat çalışmalarının yapılması istenilmişti.²⁸ Bununla birlikte İnebahtı ve etrafından işgal sebebiyle göçen reayanın geri dönüşleri ile ilgili de hazırlıklar yapılıyordu.²⁹ Nitekim bu emirlerin akabinde şehir ve kalede yoğun tamirat çalışmalarına girişilmiş, işgal sebebiyle sancak içerisinde ve İnebahtı şehrinde göç etmiş olan yerli ahalinin hak kaybı yaşamaması için uygun zemini sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır.

A. Harabeden İnkişafa: Şehir ve Kale’de Yapılan Tamiratlar

İnebahtı’nın Osmanlı Devleti’ne tekrar geçişi tarihinin yaklaşması üzerine kale için keşif yapılması amacıyla Temmuz 1701’de Eğriboz muhafızı İsmail Paşa’ya emir gönderilmişti.³⁰ İsmail Paşa’ya kısa bir süre sonra gönderilen başka bir emirde kalenin hızlıca tamirine girişmesi, savunma için gereken top, barut, mühimmat ile nakli talep edilen levazımata gönderilmek için hazırda tutulması emredildi.³¹ Bu minvalde Eğriboz’da bulunan 249 kişilik kırk birinci yeniçeri bölüğünün İnebahtı’ya sevki kararlaştırıldı.³² Aynı günlerde Bağdat’tan İstanbul’a gelmiş olan 51 kişilik sekizinci yeniçeri bölüğünün de hızlı bir şekilde İnebahtı Kalesi’ni muhafaza etmek için Eğriboz’a gönderilmek için hazırlanması istenildi.³³

Venedik Devleti tarafından tahliye olunan İnebahtı Kalesi, 1701’in Eylül ayı ortalarında Osmanlı Devleti’ne teslim edildi. Bunun akabinde Eski Trabzon Beylerbeyi Ömer Paşa’ya, hızlı bir şekilde İnebahtı’ya ulaşması, kalenin tamirine başlaması, göç etmiş olup geri dönecek reayayı koruyup kollaması şartıyla İnebahtı sancağının tasarrufu verildi.³⁴ Aynı anda gerekli savunma önlemleri için barut, humbara, top, yuvarlak gibi önemli miktarda cephane mühimmatının İnebahtı’ya gönderilmesi kararlaştırıldı. Kalenin muhafızlığına atanan dergâh-ı muallâ yeniçerileri ağa vekili Haseki Hüseyin’e gönderilen emirde ise teslim alınan kale için emrindeki askerlerle İnebahtı’ya ulaşması istenildi. Kaptan Paşa’ya gönderilen başka bir emirde ise kale tamirati için tayin edilen içinde forsaların bulunduğu iki adet çektiri ile birlikte Eğriboz muhafızı Vezir İsmail Paşa’nın emrinde görevlendirildiği bildirildi.³⁵

Yapılan ilk çalışmalarda şehirdeki en temel meselelerden birisinin barınma olduğu anlaşıldı. Kale içerisinde iskân edilecek olan askerler için var olan odaların çoğunluğu haraptı.

²⁸ “Eğriboz muhâfızı vezir İsmail Paşa’ya ve Eğriboz sancağında vâki’ olan kâdırlara hüküm ki bi-mennihillahi te‘âlâ terfih-i ahvâl-i ‘ibâd ve ta‘mîr-i ziyâ‘-ı bilâd için Venedik cumhuruyla akd-i mevâdd’a ve masâliha olunub ...” BOA, A.DVNS.MHM.d. 111, s. 175, Tarih: Evâsıt-ı Cem‘âziye’l-âhir 1111 (4-13 Kasım 1699).

²⁹ “...İnebahtı Kal‘ası dahi zabt olundukda ta‘mîrât-ı vesâ‘ir nizâm-ı ahvâline müterettib olan kifâyete sarf-ı himem mütevaliyât ile onun dahi her hususu nizâmına virüb ‘ale’l-husûs ol-etrafının re‘âyâsı aksâ-yı hudûd sınırdâ vâki’ olub rıfk-ı ‘mülâyemet ve üns-i emniyet gibi te‘lif-i kulûbları müttedi’ olur hall-i tedbîr ile kalının tavfîn ve ol bilâd ve ziyâ‘ın ahâlî ve re‘âyânın tevfir ve teksirine cedd-i belîğ idüb el-hâsıl senden me‘mül-i hümâyûnum olduğu üzere eğer ‘umrân-ı bilâd ve terhiye-i ahvâl-i ‘ibâd ve te‘sis-i kilâ‘ ve tervih-i mekâsib-i kurâ ve bukâ‘ vesâ‘ir nizâm ve intizâmı müveddî olur ahvâlinin küllisine ihtimâm-ı tâm ve tedbîr-i müstelzim-i intizâm ile mesâ‘î cemîle vücûd getürmeğîn ve vakt ü zamanında kat‘-ı hudûd husûsunda dahi bezl-i mechûd eylemek bâbında fermân-ı âlî-şânım sâdır olmuştur...” BOA, A.DVNS.MHM.d. 111, s. 238, Tarih: Evâsıt-ı Şa‘ban 1111 (1-10 Şubat 1700).

³⁰ “...kal‘a-i mezbûrenin tâ‘mire muhtaç olan mahalleri sen ki vezîr-i müşârün-ileyhsin mâ‘rifetinle muâyene ve müşâhede ve keşf ve defter ve hüccet-i şer‘ile ittirilüp...” Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliyeden Müdevver Defterler*, (MAD), 3992, s. 394, Tarih: 12 Safer 1113 (19 Temmuz 1701).

³¹ BOA, MAD. 9889, s. 88, Tarih: 23 Safer 1113 (30 Temmuz 1701).

³² BOA, A.DVNS.MHM.d. 111, s. 644, Tarih: Evâhir-i Safer 1113 (27 Temmuz-5 Ağustos 1701).

³³ BOA, MAD. 9889, s. 88, Tarih: 27 Safer 1113 (3 Ağustos 1701); BOA, A.DVNS.MHM.d. 111, s. 643, Tarih: Evâ‘il-i Rebî‘u’l-evvel 1113 (6-15 Ağustos 1701).

³⁴ “...İnebahtı Kal‘asını Venedik cumhuru taraf-ı devlet-i ‘aliyyeme teslim idüb kal‘a-i mezbûrenin ta‘mir ve termimi ve her ahvâlinin nizâmı ve intizâmı ve re‘âyâ ve berâyânın himâyet ve sıyânetleri umûr-i lâzîmü’l-ihitimâmımızdan olub ...”, “...âhar bir yerden re‘âyâ gelüb anda tavattun itmeğe rağbet idecek hâlde ve keyfiyet ile ol-bilâd-ı me‘mur abâdan itmeği bezl-i tâb ve tüvân eyleyesin...” BOA, A.DVNS.MHM.d. 111, s. 677, Tarih: Evâsıt-ı Rebî‘u’l-âhir 1113 (15-24 Eylül 1701).

³⁵ BOA, A.DVNS.MHM.d. 111, s. 678, 680, Tarih: Evâsıt-ı Rebî‘u’l-âhir 1113 (15-24 Eylül 1701); BOA, MAD. 9889, s. 180, 181, Tarih: 19 Rebî‘u’l-âhir 1113, (23 Eylül 1701). O sırada Mora taraflarında olan 129 cebeci ile 51 topçu kalenin muhafazasında görevlendirildi. BOA, A.DVNS.MHM.d. 111, s. 684, Tarih: Evâhir-i Rebî‘u’l-âhir 1113 (25 Eylül-3 Ekim 1701).

Askerlerin barınma ihtiyacını karşılayacak bu sorunun çözümü için 100 oda yaptırılması uygun görülmüş ve bunun için 2.500 kuruş para havale edilmişti. İnşa faaliyetleri için Görice kazasından 400 neccar talep edildi ve tamir için gerekli para havale edildi.³⁶

Bir süre sonra askerin barınma ihtiyacı için yapılacak 100 odanın yeterli olmayacağı anlaşıldığından bu sayıya ilaveten 200 adet kiremit örtülü oda daha yapılması talep edildi.³⁷ Bununla birlikte kalenin savunmasında oldukça önemli bir yer kaplayan liman ağzının düşman gemilerinin giremeyeceği kadar korunaklı olması gerekiyordu. Bu amaçla liman ağzına boydan boya çekilmek üzere bir zincir yaptırılması istenildi.³⁸ Kış ayı yaklaşması hasebiyle gönderilecek forsalı çektirilerin İnebahtı'ya ulaşmasında gecikmeler yaşanabileceğinden, gemilerin Eğriboz'da demirlemesi, içindeki forsalara da kara yoluyla kale tamiri için İnebahtı'ya gönderilmesi kararlaştırıldı.³⁹

Kale içerisinde yıllardır bakımı yapılmamış birçok yapının bulunması, bunlar için sağlanacak malzemenin de tedarikinde sıkıntılara sebep olabiliyordu. Bundan dolayı şehir ve kaledeki tamir faaliyetleri malzeme eksikliği yüzünden yavaşlamıştı. Özellikle askerler için yaptırılacak oda, cephaner ve camilerin üstlerinin örtülmesinde kullanılmak üzere gereken kiremitlerin üretimi en başta gelen sorunlardandı. Bu durumun halli için Yenişehir, Tırhala, Yanya, Çatalca, Delvine gibi etraf kazalarda 13 adet kiremit kârhanesi kurulması ve burada işlenecek kiremidin hızlı bir şekilde İnebahtı'ya ulaştırılması istenildi.⁴⁰

Şehir içerisinde yer alan hamam ile ilgili tamir gerekecek bir durum oluşmamışsa da hamamda yer alan kazanın Venedikliler tarafından götürülmesi şikâyete konu olmuştu. Sorunun çözümü için 180 vukıyyelik (230 kilogram) bir kazan yaptırılması ve İnebahtı'ya gönderilmesi uygun görüldü.⁴¹

Tamirat çalışmaları devam ederken Haziran 1702'de yoğun yağış dolayısıyla büyük bir sel vuku bulmuş, yukarı kaleden aşağı kaleye akan sel suları, lağımın (kariz)⁴² dolmasıyla şehrin sokaklarına yayılmış, buradan da sürüklediği atıklar ile limana dökülerek limanı doldurmaya başlamıştı. Bu durumun önüne geçilebilmesi için kariz sayısının artırılmasına karar verilmişti.⁴³

İnebahtı'da kale içinde ibadethanelerin tamirat durumları da tespit ediliyordu. Aşağı kalede liman ağzına çok yakın bir mesafede Sultan Bayezid'in inşa ettirdiği caminin tamiri

³⁶ Bu ana kadar İsmail Paşa'nın yaptırdığı keşifte tahmini tamir masrafı 11.470 kuruş olarak husule gelmiş, havale edilen 2.500 kuruşun tahmini masraftan düşülmesiyle 8.971 kuruşluk bir meblağın da havalesi gerçekleştirilmişti. BOA, MAD. 3992, s. 393, Tarih: 5 Cemâziye'l-evvel 1113 (8 Ekim 1701); BOA, MAD. 9889, s. 225, Tarih: 10 Cemâziye'l-evvel 1113 (13 Ekim 1701).

³⁷ Her biri 5.000 sağ akçeyle mal olacak bu odaların toplam masrafı 8.333 kuruşa ulaşmaktaydı. Bu meblağ Yenişehir, Tırhala, Üsküp, Köstendil avarız ve nüzul malından karşılanacaktı. BOA, MAD. 9889, s. 225, Tarih: 10 Cemâziye'l-evvel 1113 (13 Ekim 1701). Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emiri Sultan Mustafa II* (AE.SMST.II), Dosya No: 110, Gömlek No: 11913.

³⁸ Zincir 50 zira (37,9 metre) uzunluğundadır. BOA, MAD. 9889, s. 225, Tarih: 10 Cemâziye'l-evvel 1113 (13 Ekim 1701).

³⁹ BOA, A.DVNS.MHM.d. 112, s. 58, Tarih: Evâ'il-i Cemâziye'l-âhir 1113 (12 Kasım 1701). Böylece kalenin müstahfiz, cebeci, topçu, humbaracı, lağımçı, limancı gibi toplam neferatı 1702 yılı başlarında 1.000'e ulaşmıştır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Bab-ı Defteri Küçük Kale Kalemi Defterleri* (D.KKL.d), Defter No: 32858, 1-9, Tarih: 29 Zi'l-hicce 1113 (27 Mayıs 1702); Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *İbnül Emin Askeriye* (İE. AS), Dosya No: 36, Gömlek No: 3264, Tarih: 17 Zi'l-ka'de 1114 (4 Nisan 1703). Birkaç ay sonra yapılan bir yoklamada 107 neferin mevcut olmadığı tespit edilmiştir. BOA, D.KKL.d. 32860, Tarih: 01 Rebi'u'l-evvel 1115 (15 Temmuz 1703).

⁴⁰ İşlenecek kiremit sayısı 250.000 adettir. BOA, MAD. 3992, s. 393, Tarih: 8 Şa'ban 1113 (8 Ocak 1702); BOA, MAD. 9889, s. 359, Tarih: 28 Ramazan 1113 (26 Şubat 1702).

⁴¹ BOA, MAD. 9889, s. 214- 215, Tarih: 7 Cemâziye'l-evvel 1113 (10 Ekim 1701).

⁴² Yer altında pis su yolu, lağım. Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317), 1138.

⁴³ "...aşağı kal'a dökünüp andan limanın hârici iki taraftan deryaya cereyan idüp ancak limanın iki tarafında olan karizler atik ve harab olub seyl vukuatında zुकaklara yayılıb ve limanın etrafından derununa dökülüb limanı doldurmakla..." BOA, MAD. 3992, s. 392, Tarih: 21 Muharrem 1114 (17 Haziran 1702).

gerekmekteydi. Bununla birlikte yukarı kalede de oldukça harap bir cami bulunmaktaydı.⁴⁴ Kalenin yukarı kısmında iskân ettirilecek 400 kadar asker için bir an önce ibadethane eksikliğinin giderilmesi isteniyordu.⁴⁵ Buna karşın özellikle kiremit eksikliği işleri yavaşlatıyordu. Malzeme eksikliği ile ilgili tedarik sıkıntılarının aşılması sonrası camilerin tamirata ile ilgili olarak Veziriazam Hüseyin Paşa tarafından gerekli girişimler başlatıldı. Harap olan aşağı kaledeki caminin tamirine ve neredeyse yıkılmış olan yukarı kaledeki caminin yerine yeniden bir cami inşasına başlandı.⁴⁶

Bir önceki yıl yaşanan sel felaketinin ardından İnebahtı'nın yer aldığı büyük bir bölgeyi etkileyen diğer bir doğal afet ise depremlerdi. İlk deprem 1703 Ocak ayında meydana gelmiş ve bu ay içerisinde tekrar yaşanmıştı.⁴⁷ Kalenin uzun zamandır yıpranmışlığı bir yana ardına yaşanan depremler sonucu, Tekye Tabyası tamamen yıkılmış, kalenin bir kısım yerinde ise yarılmalara meydana gelmişti.⁴⁸

Bir ay süresince vuku bulan depremlerin kaleye vermiş olduğu hasarlar dolayısıyla daha önce tamir gerektiren alan için yapılan keşif ile tahminî tamir masrafı artmış, bu masrafa ek olarak darı ambarı yapılması gerektiğinden yapılacak harcama daha da yükselmişti.⁴⁹ Masrafın fazla olduğu kanaati hasıl olmuş olmalı ki Kerpişi Mustafa'ya tekrar bir keşif yapması görevi verildi.⁵⁰ Onun yapmış olduğu keşifte daha önceki tamiratlara ek olarak ahalinin de talebiyle yıpranmış olan Baba Çavuş Tabyası'nın tamiri ile divanhaneye de tolos⁵¹ kemer yaptırılması da uygun görüldü.⁵²

Yapılan bu onarım çalışmalarının yanında kale dışındaki hendekle ilgili sorunların çözüme kavuşturulması da gerekliydi. Hendeğin temizlenmesi işi mühim bir durum olduğundan kale ahali ve neferleri kullanılarak imece usulü ile bu işin görülmesi kararlaştırıldı. Bununla birlikte eski Veziriazam Hüseyin Paşa'nın kalede ihtiyaca binaen inşa ettirdiği caminin bulunduğu alandan çıkarılan toprağın dışarı atılması işi ile daha önce yapılmış parmaklıklı duvarın malzemelerinin hendek tarafına taşınması işi için ahali ve kale neferâtına ek olarak İnebahtı ve Karlı ilinden züema ve timarlıların da yardıma gelmesi istenildi.⁵³

⁴⁴ Sultan Bayezid Han Camii, Hünkâr Camii olarak zikredilmekle birlikte Sultan Mustafa döneminde tamiratlar yaşamış olduğu hasebiyle bu isimle de anılmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet Evkaf* (C.EV), Dosya No: 78, Gömlek No: 3872; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Ibnü'l-Emin Evkaf* (İE.EV), Dosya No: 41, Gömlek No: 4697; BOA, *İE.EV.* 34-3905. Veziri-i azam Hüseyin Paşa'nın kalenin orta kısmında bir cami daha inşa ettirdiği tamirat belgesindeki "...ve yine orta katında vaki' merhum Hüseyin Paşa Camii..." ibaresinden anlaşılmaktadır. BOA, *MAD.* 4355, s. 369.

⁴⁵ "...İnebahtı Kal'asında liman ağzında vâki câmi'-i şerif taraf-ı hümâyunda tâ'mir ve tecdîd olunmak üzere fermân olunub lâkin yukarı kal'ada dahi câmi' külliyyet ile harab ve hâlâ dört yüz kadar nefer kal'a-i mezburede iskân olunub anda dahi bir cami'-i şerif lazım olmağla kal'a-i mezburenin dahi câmi' vezîr-i azam Hüseyin Paşa taraflarından hesap ittirilip müceddeden binâ..." BOA, *A.DVNS.MHM.d.* 112, s. 140, Tarih: Evâ'il-i Ramazan 1113 (8 Şubat 1702); BOA, *C.EV.* 647/32604, Tarih: 29 Şa'ban 1113 (29 Ocak 1702).

⁴⁶ BOA, *A.DVNS.MHM.d.* 112, s. 341, Tarih: Evâsıt-ı Rebî'u'l-âhir 1114 (13 Eylül 1702).

⁴⁷ "...İnebahtı Kal'ası köhne binâ olub ramazan-ı şerifde defa'atle vaki' olan zelzeleden...", BOA, *MAD.* 3992, s. 520, Tarih: 19 Zi'l-ka'de 1114 (6 Nisan 1703); BOA, *MAD.* 2945, s. 504; BOA, *MAD.* 4355, s. 116, 162.

⁴⁸ Toplam masrafın 15 kese (750.000 akçe) tutacağı hesap edilmiştir. BOA, *MAD.* 3992, 520, 19 Zi'l-ka'de 1114 (6 Nisan 1703). Bununla birlikte depremden etkilenen alan ayrı olmak üzere Mayıs 1702 ile 1703 arasındaki dönem için kaleye yapılan toplam masraf 809.140 akçeye (6.742,8 kuruş) ulaşmış, tamirat için daha önce talep edilen fakat gönderilemeyen 4.000 kuruş da havale edilmişti. BOA, *TS.MA.d.* 1119, v. 3b, Tarih: 29 Zi'l-hicce 1114 (16 Mayıs 1703). BOA, *MAD.* 4355, s. 116, Tarih: 10 Receb 1115, (19 Kasım 1703).

⁴⁹ BOA, *MAD.* 3992, s. 520, Tarih: 13 Zi'l-ka'de 1115 (19 Mart 1704).

⁵⁰ BOA, *MAD.* 3992, s. 520, Tarih: 19 Zi'l-ka'de 1115 (19 Mart 1704); BOA, *MAD.* 4355, s. 116, Tarih: 5 Zi'l-hicce 1115 (10 Nisan 1704).

⁵¹ Bir kemerin aralıksız devam ettirilmesiyle meydana gelen ve çeşitli şekilleri olan örtü türlerine tolos ya da tonoz adı verilmektedir. D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, (İstanbul: Pınar Yay, 2008), 1646.

⁵² Bütün yapılacak tamirat işlerinin toplam keşif maliyeti 882.570 (7.354,70 kuruş) akçe olarak hesaplandı. Ortaya çıkan meblağın 700.000 (5833,3 kuruş) akçesinin derhâl havale edilip tamirata başlanması kararlaştırıldı. BOA, *MAD.* 4355, s. 116, Tarih: 5 Zi'l-hicce 1115 (10 Nisan 1704).

⁵³ BOA, *MAD.* 4355, s. 162, Tarih: 7 Zi'l-ka'de 1116 (3 Mart 1705).

Kalenin tamirat işlerinde gecikmeler yaşanıyor, istenilen ilerlemeler sağlanamıyordu. Bu durumun temel sebeplerinden birisi tamirat masrafları için talep edilen paranın gönderilememesiydi. Mart 1705’de daha önce yapılan ilk keşifte ortaya çıkan tahminî tamir masrafının derhâl gönderilmesi ve tamirata bir an önce başlanması istenildi.⁵⁴ Buna rağmen hendeğin temizlenmesi ve diğer tamiratlar için para gönderilemediğinden işler akim kalmıştı.⁵⁵

Kale içinde yapılması düşünülen ambarın maliyetinin tespiti için Dergâh-ı Mualla Kapıcıbaşlarından Ali Ağa’ya keşif görevi verilmiş, hızlı bir şekilde İnebahtı’ya ulaşip masrafi tespit etmesi istenmişti.⁵⁶ Ali Ağa İnebahtı’da bulunduğu 1706 yılı içerisinde sadece ambar tamirata ile görevlendirilmiş değildi. O aynı zamanda Eğriboz Kalesi tamiratında bulunmuş birisi olarak İnebahtı Kalesi tamirata ile bu işteki vukufiyeti dolayısıyla da görevlendirildi.⁵⁷ Mübaşir Ali Ağa tarafından yapılmış olan ilk keşifte 25.202 kuruşluk tahminî bir masraf meydana gelmişti. Fakat Ali Ağa’nın kale tamiratında yaptırmış olduğu mahaller usule uygun yapılmamış olduğundan zamanla yıkılabileceği tespit edilmiş, buraların yeniden yaptırılmasına kale muhafızı Vezir İsmail Paşa’nın talebiyle lüzum görülmüştü. Akabinde merkezden mimar ve mübaşir gönderilmesi uygun bulunmuş, İsmail Paşa’nın ve kale ahalisinin iş birliğiyle yapılan yeni keşifte tahminî masraf ilk keşfe göre azalmıştı.⁵⁸

Tablo 1 İnebahtı Kalesi’nin 5 Safer 1118’de (19 Mayıs 1706) Yapılan Tamirat Keşfi⁵⁹

Tamirat Nevi	Maliyet (Kuruş)
Yukarı Kalede dört adet tolos kemerli üzerlerine top konulmak için yapılacak tabya	8.633,10
Yukarı Kalede topların nakli için yapılacak kârgir kaldırım	15,62
Yukarı Kalede kârgir merdiven	17,5
Sarnıç kârgir duvar	10,5
Yukarı Kalenin batı tarafında yeniden binâ olunan pay (destek)	2.166
Kalenin orta katı derininde yer alan Baba Çavuş Tabyası derzi	2.730
Küçük Kapı dışında kârgir parmaklık, şaranpo ⁶⁰ ve basamak duvarları	443,5
Küçük Kapıya bitişik kârgir tabya duvarı	408
Tophane yakınında yer alan tabya duvarı	210,5
Bekir Kapu yakınında yer alan Tekye Tabyası ve yakınındaki pay	1.314
Kara Mahmud Tabyası kârgir duvar	174,16
Büyük Kapı dışında deniz kenarında Arslan Tabyası’na bitişik Kalecik Burnu kapısına varınca şaranpo parmaklık, tabya-i cedid ve bazı kârgir duvarlar	1704,5
Yeniden bina olunan Yetmiş Cemâ’ati’nin kışlağı	437,5
Yeniden bina olunan Kırk Bir Cemâ’ati’nin kışlağı	501,5
Altmış Altı Cemâ’ati, baş çavuş ve cebeci kışlakları tamiri	87,5
Büyük Kapı ile Küçük Kapı dışında yeniden konulan parmaklık ağaçlar	711,5
Toplam	19.572,5

Görüldüğü üzere yeniden yapılan keşif sonrası tamirat gerektiren mahaller kalenin savunma yönünün kuvvetlendirilmesi amacını taşımaktadır. Bütün harcama kalemleri içerisinde en önemli pay ise yukarı kalede yapılacak dört adet tabyaya aittir. Bunun dışında, tabyalar için destek ve etraflarına koruyucu duvar örülmesi ile askerlerin kalacak yer sıkıntısının giderilmesi de önemli harcama kalemlerindedir.

⁵⁴ BOA, MAD. 4355, s. 162, Tarih: 22 Zi’l-ka’de 1116 (18 Mart 1705).

⁵⁵ Bunların maliyeti 1.000 kuruş olarak hesaplanmıştı. BOA, MAD. 4355, s. 163, Tarih: 4 Safer 1118 (18 Mayıs 1706).

⁵⁶ BOA, MAD. 4355, s. 163, Tarih: 5 Safer 1118 (19 Mayıs 1706).

⁵⁷ Bu iş için 1705 Eğriboz belediyesinden 3.000 kuruş tahsis edilmiştir. BOA, MAD, 4355, s. 369, Tarih: 5 Safer 1118 (19 Mayıs 1706).

⁵⁸ BOA, MAD. 4355, s. 344-345, Tarih: 5 Safer 1118 (19 Mayıs 1706).

⁵⁹ BOA, MAD. 4355, s. 344-345.

⁶⁰ Macarcadan Türkçeye geçen kelimelerden olan şaranpo veya şaranpoy, palanka veya kalelerin etrafında savunma amaçlı çakılan ağaçtan mamul kazıkların oluşturduğu siper. Şemseddin Sami, *Kâmûs-i Türkî*, 337.

Tamirat ve keşif ile ilgili hasıl olan sorunlar merkezin de dikkatini çekmekte olduğundan Ali Ağa'dan ne yaptığına dair bilgi vermesi istenilmiştir. Ali Ağa ise kale tamirâtı için neler yapıldığı ve nelerin yapılması gerektiği ile ilgili merkezi bilgilendirmiştir.⁶¹ Bu arada İnebahtı Sancağı alaybeyi olan Derviş Mehmed'e kalenin tamiri için Karlı ili dâhil birkaç sancaktan gelecek züema ve erbâb-ı timarlarla Ali'ye yardım etmesini bildiren hüküm gönderilmiştir.⁶²

Keşif ve tamirat işleri oldukça külfetli ve titizlikle yapılması gereken işlerdendi. Yapılan tahminî keşif ile harcamanın son tahlilde birbirine yakın veya denk olması istenilen bir durumdu. Tamiratla ilgilenen mübaşir, tahminî keşfin üzerindeki her harcamadan dolayı baskı altında olabiliyordu. Buna ek olarak arazi ve iklim şartları ve inşa işini zamanında bitirme telaşı da mübaşir üzerindeki baskıyı artırmaktaydı. Bu ahval içerisinde, yapının tamiratında veya inşasında birtakım eksiklikler ortaya çıkabiliyor bu da mübaşire olan güvenin azalmasına sebebiyet verebiliyordu. Bu durumla ilgili 5 Mayıs 1708 tarihli kayıta kale için yaptırılan tamiratların sorunlu olduğu ve yenilenmesi gerekliliği ifade edilmişti. Bununla birlikte belgede mimar olarak kale tamirâtı işini yürüten Ali Ağa'nın da yapmış olduğu keşfe güvenilmediğinden kış gelmeden evvel bu tamirat işinin bitirilmesi gerektiği, bunun içinde güvenilir ve işinin ehli olanların tayin edileceği ifade edilerek yeni bir keşif yapılması gerekliliği söylenmişti. Bir müddet sonra kale tamiratına Ali Ağa'nın yanında, başka bir mübaşir, mimar Hüseyin Halife, mimarlar ve tamirat işine vakıf iki kişi daha tayin edilmiştir.⁶³

Kaledeki tamirat işleri devam ederken şehirde uzun zamandır yerleşik olan fakat işgal sebebiyle şehri terk etmek zorunda kalan gayrimüslim ahalinin de kendi yapılarıyla ilgili şikâyetleri dinleniyor ve çözüm üretilmeye çalışılıyordu. Bu minvalde şehir içerisinde yaşayan Yahudiler, ibadethanelerinin zamanla harabeye döndüğünü, bundan dolayı tamir gerektiğini arz etmişlerdi. Devlet, İnebahtı muhafızından Yahudilerin ibadethanesi için keşif yapılmasını ve neticenin bildirilmesini istemişti.⁶⁴

Yeni tayin olanların birlikte çalışmasıyla yeni bir keşif yapıldı.⁶⁵ Bu arada Ali Ağa'nın yerine mübaşir olarak Abdurrahman Ağa tayin edildi.⁶⁶ Abdurrahman Ağa'dan önce İnebahtı'da yukarı kalenin 86 neferi için Haziran 1708'e kadar ancak 7-8 ev yaptırılabilmişti. Neferâtın kaleye yerleştirilebilmesi için yapımı devam edenlerle birlikte 40 eve daha ihtiyaç vardı.⁶⁷ Tamirat için lazım gelen malzemeler ile işçi gibi ihtiyaçlar İnebahtı ve etrafındaki kazalardan karşılanacaktı. Mübaşir Abdurrahman Ağa, masrafın daha da artmaması için tamiri gerekmeyen karavelhane⁶⁸ gibi birtakım işleri harcama kalemlerinden çıkarmıştı.⁶⁹ Kale'nin bundan sonraki süreçte de tamirat işleri devam etmiştir.⁷⁰ Böylelikle devlet, konumu ve önemi açısından

⁶¹ BOA, MAD. 4355, s. 369-370, Tarih: 15 Rebî'u'l-ahir 1118 (27 Temmuz 1706).

⁶² BOA, MAD. 4355, s. 369-370, Tarih: 15 Rebî'u'l-ahir 1118 (27 Temmuz 1706); BOA, A.DVNS.MHM.d. 115, s. 90-91, Evâ'il-i Cemâziye'l-evvel 1118 (20 Ağustos 1706).

⁶³ BOA, MAD. 4355, s. 371, Tarih: 14 Safer 1120 (5 Mayıs 1708).

⁶⁴ BOA, A.DVNS.MHM.d. 115, s. 593, Tarih: Evâhir-i Rebi'u'l-evvel 1120 (9-19 Haziran 1708).

⁶⁵ BOA, MAD. 4355, s. 371, Tarih: 6 Rebî'u'l-ahir 1120 (25 Haziran 1708); Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emiri Sultan Üçüncü Ahmed* (AE.SAMD.III), Dosya No: 151, Gömlek No: 14850, Tarih: 7 Rebî'u'l-âhir 1120 (26 Haziran 1708).

⁶⁶ BOA, MAD. 4355, s. 371-373, Tarih: 13 Cemâziye'l-evvel 1120 (31 Temmuz 1708); BOA, MAD. 4355, s. 371-373, 17 Cemâziye'l-evvel 1120 (4 Ağustos 1708). Bakınız Ek 1.

⁶⁷ Bunun için ev başı 15 kuruştan toplam 600 kuruşluk bir harcama kalemi oluşmuş, bu da İnebahtı cizyesi gelirinden karşılanmıştı. BOA, AE.SAMD.III. 151/14850, Tarih: 7 Rebî'u'l-âhir 1120 (26 Haziran 1708); BOA, MAD. 4355, s. 373, Tarih: 6 Zi'l-hicce 1120 (16 Şubat 1709).

⁶⁸ Karevelhane veya Karavulhane terimi, şehir veya kasabalarda emniyeti sağlamak için içerisinde asker veya zabıt bulundurulmuş yapılara verilen isimdir. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt 2, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983), 201.

⁶⁹ BOA, MAD. 4355, s. 374, Tarih: 29 Muharrem 1121 (10 Nisan 1709). Bakınız Ek 1.

⁷⁰ Yeniçeri yamakları ve çorbacının harap olan kışlaklarının yapımı için 300 kuruşluk bir masraf çıkmıştır. BOA, MAD. 4355, s. 345, Tarih: 28 Ramazan 1121 (1 Aralık 1709). Kalede tamir işleri peyderpey devam etmiştir Şaranpoluk ağaç alımı, kesimi ve nakli, hendeğin temizlenmesi ve bazı tamiratlar için 12 Mayıs 1714 tarihinde tahminî keşif yapılması ve harcanacak meblağın bildirilmesi istenilmiştir. BOA, MAD. 4355, s. 346, Tarih: 27 Rebî'u'l-âhir 1126 (12 Mayıs 1714).

İnebahtı şehrinin ve kalesinin teslim alındığı andan itibaren hızlı bir şekilde yapılanmasına ehemmiyet vermiş, dönemin iktisadi şartları önemli bir sorun olarak maliyesini zorlasa da şehir ve kaleyi eski müstahkem ve güvenli durumuna kavuşturmuştu.

B. Gidenlerin Dönüşü: Kanun-nizam-istimâlet

Venedik işgali öncesi yerli Müslüman halkın terk ettiği İnebahtı'ya, işgalden Osmanlı Devleti sınırlarına dâhil olmasına kadar farklı yerleşimlerden gayrimüslimler göç etmişti. İşgal sürecinde canlarını kurtarmak için kaçan Müslümanların bir kısmı ise kendilerini takip eden yerli Rumların gadrine uğramış ve katledilmişti. Bu hâliyle şehrin yerli Müslüman nüfusunda azalmalar gerçekleşmişti. Bununla birlikte uzun işgal yılları, kaçmayı başaran ve farklı yerleşimlerde bulunan yerli Müslümanların bu süreçte doğal sebeplerle vefatı da düşünüldüğünde şehrin tekrar eski nüfusunu kazanması zaman alacaktı.⁷¹

1699 Ocak ayında Karlofça'da imzalanan anlaşma sonrası sınırlarına tekrar dâhil olan İnebahtı için Osmanlı Devleti, gerekenleri hızlı bir şekilde yapmak amacıyla harekete geçmişti. Kasım 1699'da Eğriboz muhafızı İsmail Paşa'ya yazılan hükümde, Venedik'le yapılan anlaşma gereğince İnebahtı ve etrafındaki reayanın haklarının gözetilmesi, güvenliklerinin sağlanması, durumlarının iyileştirilmesi amacıyla cazip hâle getirilmesi, burayı vatan addedenlere sahip çıkılması istenildi.⁷² Yani Osmanlı Devleti, kuruluşundan beri uyguladığı istimâlet siyasetini burada da uygulamaya geçirecek, Karlofça sonrası daha önceden burada meskûn olan reayasının korunup gözetilmesi amacıyla gerekli şartları sağlamak için uğraşmıştı.

Bu anlayış zamanla meyvelerini vermiş, şehirden ve etraf yerlerden işgal sebebiyle ayrılanlar devlet güvencesi altında eski vatanlarına dönmeye başlamıştı. Uzun bir dönem ayrı kaldıkları vatanlarına geri dönenler, işgalden dolayı bıraktıkları evleri ve arazilerine yerleşmeye başlamışlarsa da birtakım sorunlarla da karşı karşıya kaldıkları belgelere sirayet etmişti. İnebahtı Kalesi daha teslim alınmadan evvel ilk başvurular kale dışı mahal ve yerleşimlerde eskiden beri meskûn olanlar tarafından yapılmıştı. Bu başvuru sahipleri arasında devletin reayasından olan gayrimüslimler de yer almaktaydı. Şubat 1700'de Karlı ili ve İnebahtı taraflarındaki zimmî reaya İstanbul'a arzuhal göndermişti. Daha önce korku, üzüntü gibi çeşitli sebeplerle Eğriboz taraflarına gittikleri, burada sıkıntılı bir süreç geçirdikleri, Venedik Devleti ile varılan anlaşma üzerine kendi rızalarıyla gelip, evvelden beri oturdukları köy ve vatanlarına döndükleri, burada malları üzerine oturmalarına rağmen, buldukları bölgenin yöneticilerinin kendilerinden haksız yere cerime adıyla para talep ettiklerini arz etmişlerdi. Merkezden gönderilen emirde ise reayanın gözetilmesi ve bu tür haksız taleplerle rencide edilmemesi istenilmiştir.⁷³

İstanbul'da Venedik ile yapılan sınır müzakereleri sonrası İnebahtı'nın teslim alınmasıyla devlet, işgal sebebiyle İnebahtı'dan ayrılmak zorunda kalmış veya işgal esnasında vefat etmiş reayanın vârislerinin hakları için yoğun bir çabaya girişti. Muhasarada yurtlarından ayrılmak

⁷¹ Mora'daki Venedik hâkimiyeti esnasında nüfus, göç ve iktisadi durumla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Ranke, *Historisch-politische Zeitschrift*, 432-486. William Miller ise benzer bilgiler vermekle birlikte, nüfus tespiti ile görevlendirilen üç komisyon üyesinden biri olan Michiel'e dayandırdığı verilerde, Mayna hariç, nüfusun 97.118'de olduğunu belirtir. Bunun yanında toplam nüfusun 3.577'sinin Hristiyanlığa dönüştürülen Türk olduğunu söylemesi dikkate değerdir. William Miller, "The Venetian Revival in Greece, 1684-1718", *The English Historical Review*, Vol. 35, No. 139 (Jul., 1920), 358; Machiel Kiel, John Alexander, "Mora" *İslam Ansiklopedisi*, 30, (İstanbul: TDV Yay., 2020), 281-282; J. M. Wagstaff, 1702'de Mora'nın tamamında yer alan 1804 köyün %16,3'üne tekabül eden 295'inin yok edildiğini tespit etmektedir. Bu rakam Müslüman nüfus ile ilgili verilen bilgilerle de örtüşmektedir. J. M. Wagstaff, "War and Settlement Desertion in the Morea, 1685-1830", *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 3, No. 3, (1978): 298.

⁷² "...livâ-ı mezbûrda ve ol-hudûd ve sınırdaki olan re'âyâ ve berâyâyâ vech-i meşrûh üzere olan sefine-i mülûkâne ve rafet-i padişahanemi i'lân ve işâ'at ve vücûh-ı sür'at ve mezâlimden himâyet ve sıyânet ile terfih-i hâl ve tanzîm-i ahvâllerine ve envâ'-i istimâlet ile tatmîn kılub ve tavtîn nüfuslarına ziyâdesiyle mukayyed ve ihtimam...", BOA, *A.DVNS.MHM.d.* 111, s. 175, Tarih: Evâsıt-ı Cemâziye'l-evvel) 1111 (4-13 Kasım 1699).

⁷³ BOA, *A.DVNS.MHM.d.* 111, s. 235. Tarih: Evâsıt-ı Şa'ban 1111 (1-10 Şubat 1700). Dördüncü madde için bkz, Muâhedât Mecmûası, 159.

zorunda kalanlar anlaşma sonrası vatanlarına dönmek için Eğriboz muhafızı Vezir İsmail Paşa'ya talepte bulunmuşlardı. Göçerlerin bu talepleri uygun bulunarak eskiden sahip oldukları arazi ve malları onlara iade edilmeye başlandı. Aynı zamanda geri döneceklerden hukuka aykırı olarak tapu harcı ve tezkire akçesi adı altında para toplanılması da yasaklandı.⁷⁴

Kalenin teslimi akabinde gidenlerin dönüşünden kaynaklanan birçok ferdi başvuru yapıldı. Devletin bu tür durumlarda uyguladığı sistem mülkün ve arazinin sahibi belli olanları sahiplerine iade edilmesi, belli olmayanların şayet vârisleri var ise onlara devredilmesi, eğer yok ise bu mülk ve arazilerin satışının yapılarak elde edilen gelirin şehirde cami, mescit, suyu gibi reyanın kullanımı için önem arz eden mahallerin tamirine harcanmasıydı.⁷⁵ Bu durumla ilgili örneklerden birisi de fetihten işgale kadar İnebahtı'da meskûn olan Mehmed Beşe'nin oğlu Abdullah ve zevcesidir. Mal varlığından oldukça zengin olduğu anlaşılan Mehmed Beşe vefat etmiş olduğundan onun vârisi Abdullah ve zevcesi Divan-ı Hümayuna başvurup, düşman istilasında geride bırakmak zorunda kaldıkları hane, emlak, çiftlik, bağ, bahçe, çayır, mezarları türünden mülk ve arazileri talep etmişlerdir. Bu talep İnebahtı Kalesi'ne geri dönmeleri ve burada meskûn olmaları şartıyla uygun görülmüştür.⁷⁶

Bu türden başvuru sahiplerinden biri olan ve babası daha önce İnebahtı'da ikamet eden Osman Efendi bin Ali'dir. Onun arzuhâlinde, babasının İnebahtı sakinlerinden olduğunu, işgal sebebiyle başka mahallere göç ettiğini belirtmiş, kaledeki babadan kalma evi ile çiftliğinin geri dönmeleri hasebiyle kendilerine iadesini talep etmiştir. Bu talep incelenmiş, kanuna uygun olarak evvelki emlak ve arazilerin iadesi kabul edilmiştir.⁷⁷ Başka bir vaka, Durak Beşe adlı reyanın kızının Divan-ı Hümayuna başvurusunda görülmektedir. Durak Beşe'nin kızı, İnebahtı sakinlerinden olduğunu belirttiği arzında, düşman işgali sebebiyle başka bir yere göç ettiklerini ve İnebahtı düşmandan kurtarıldığı zaman geri döndüklerini bildirmiş, daha önce sahip

⁷⁴ "...İnebahtı etrafında olan ahâli ve reaya birkaç sene seferler imtidâdıyla ile istilâ-yi düşmandan âher mahalelerde ve nicesi dahi dârü'l-harbde kalan Mora cezâresi derununa gidüb hâlâ ba'de't-târik sulh ve salâh mün'akid olmağla İnebahtı kal'ası ta'mir ve neferâtın vaz' ve tahrir ve ahâli ve re'âyaları iskân ve şen ve âbâdân olunmak fermânım olub lâkin ol makûle re'âyâ ve sâir ahâlilerinden kadîmi yerlerinde iskân eylemeğe râğbet idenlere eskiden mutasarrıf oldukları emlâk ve arâzileri girü kendülerine virilmek üzere talep olanlara yerleri gösterildiği suretde etrâf u eknâfda herkes gelmeğe râğbet idüp memleketin î'mârına bâis olması mukarrer olduğu arz ve î'lâm eyledüğün eciden husus-ı mezburede senin î'lâmın ka'ide-i hümayunum olmuştur ol makule kadimden ol tarafın ahâli ve re'âyâlarından olub mukaddemâ istilâ-yı düşman sebebiyle dârü'l-harbde ve etrâfi yerde olanlarda yine yurdlarına gelüp temekkün itmek murâd idenlere istimâlete muhtaç olmağla ol makuleler geldiği kadimden mutasarrıf oldukları emlâk ve arâzileri her neyse zabt eylemeler için kemâ-fi'l-evvel yedlerine temessük vermeyüp kime temessük virildükden tapu bahanesiyle ve tezkire akçesi namıyla birinüzden bir akçe ve bir habbe talep olunmayub ... birbirleriyle bir dürlü niza' eylemek üzere hareket-i kadimi mutasarrıf oldukları emlâk ve arâzileri ifraz ve tefrik ve kendülerine zabt ve iktizâsı üzere yerlerine kondurulub sükkân ve istimrârlarına sa'y-i ihtimam ve ta'biyeti ş-şerif memleket-i mezburenin şen ve âbâd olmasu ...". BOA, MAD. 9889, s. 187, Tarih: 20 Rebî'u'l-âhîr 1113 (24 Eylül 1701).

⁷⁵ "...sâhibleri mevcûd olanların sâhiblerine ve sâhibleri mevcûd olmayub vârisleri mevcûd olanların vârislerine virilmek üzere veya sâhib-i vârisi olmayub hesabları olanları fûruhte olunub hâsıl olan akçesi kal'anın cami'-i şerif ve mescid-i şerif ve hamamları ve suyolları ta'mirine sarf olunmak üzere kal'a-i mezburun ahâli ve re'âyâsı birkaç sene seferler istidâdı sebebiyle istilâ-yı düşmandan âher mahallere nicesi dârü'l-harbde kalan Mora cezâresine gidüb sulh ve salâh mün'akid olmağla ol makule re'âyâ ve sâ'ir ahâlilerin de kadim yerlerine iskân eylemek râğbet idenlere eskiden mutasarrıf oldukları emlak ve arâzileri her ne ise girü kendilerine virilmek üzere tâlib olanlara yerleri gösterilüb sinurunda etrâf u eknâfda herkesin gelmesi râğbet idüp memâlikin îmârına bâis olması mukarrerdir deyu Eğriboz muhafızı sen ki vezir-i müşârün-ileyh arz ve î'lâm itmekle husus-ı mezbur î'lâmın üzere müsâ'id olunduğu hâlde ol makuleler geldikleri kadimden mutasarrıf oldukları emlâk ve arâzileri her ne ise kemâ-fil-evvel zabt eylemeler için yedlerine temessük virilmeğin tapu bahâsıyla ve tezkire akçesi namıyla bir ferdden bir akçe vermeye talep olunmayub..." BOA, MAD. 9889, s. 195, Tarih: 28 Rebî'u'l-âhîr 1113 (2 Ekim 1701).

⁷⁶ BOA, MAD. 9889, s. 195, Tarih: 28 Rebî'u'l-âhîr 1113 (2 Ekim 1701).

⁷⁷ BOA, MAD. 9889, s. 196, Tarih: 28 Rebî'u'l-âhîr 1113 (2 Ekim 1701).

oldukları emlak ve arazileri talep etmiştir. Ona verilen cevapta ise emlak ve arazilerin iadesinin, kendisi ve oğlu Mehmed'in İnebahtı'da oturması şartı ile gerçekleşeceğidir.⁷⁸

Ferdî başvuru sahipleri arasında askerî görevliler de mevcuttur. Bunlardan biri olan İnebahtı Kalesi azaban ağası Yusuf adlı şahıs düşman istilasında İnebahtı'dan zorunlu olarak göç edip başka mahallere yerleşmişti. Kurtuluşun akabinde Divan-ı Hümayuna başvurup fetihten itibaren İnebahtı Kalesi içinde yerleşik olduklarını, kalenin düşmandan kurtarılması hasebiyle sahip olduğu hanesi ile kale dışındaki çiftlik ve arazisinin kendisine verilmesini talep etmiştir. Alınan kararda daha önce azaban ağası Yusuf'a ait olan emlak ve arazinin yine kendisine verilmesi, bu karara ise kimsenin muhalefet etmemesi emredilmiştir.⁷⁹

Ferdî başvurular yanında toplu hâlde başvuru yapanlar da mevcuttur. Bu başvurulardan biri de İnebahtı Kalesi yerli neferleridir. Bu kişiler istila sebebiyle zor bir süreç geçirdiklerini ve daha önce sahip oldukları emlak ve arazileri tekrar geri almak istemelerine rağmen birkaç kişilik bir zimmi grubun buna engel olduğunu belirtmişlerdir. Zimmilerin engelleme sebebi ise var olan mülkleri kendilerinin bina ettiği, bundan dolayı bu mülklere yaptıkları harcamaların karşılansızdan buralardan çıkmayacaklarıydı. Nihayetinde zimmilerin hukuksuz yere oturduğu mülklerin herhangi bir ödeme yapmadan yerli neferlere verilmesine karar verildi.⁸⁰

Devletin, askerî sınıfın burada mukim olmasını sağlama noktasında teşvik edici politikaları da dikkate aldığı görülmektedir. Nitekim kalenin etrafı taşlık olması hasebiyle ekip biçme yapılamadığından kıtlık yaşanması ve bunun da pahalılığa sebebiyet vermesi, fakir olan yerli neferleri iyice zor duruma sokmuştu. Bu durum yerli neferlerin kale içinde iskâna rağbet etmemesine neden olduğundan sorunun çözümü için bin adet nefere adam başı yarımşar kile on sağlanması kararlaştırıldı.⁸¹

Şehir içinde yapılan çalışmaların yanı sıra İnebahtı sancağının içinde de Venedik tehdidi sebebiyle yerlerini terk etmiş reayanın geri dönüşlerin de yaşanan sorunların çözüme kavuşturulması için uğraşılıyordu. Sancağın içerisinde gayrimüslimlerin kendi aralarında ya da Müslümanlarla emlak ve arazilerden kaynaklanan sorunlarla karşılaştığı durumlarda çözüm kanunlar üzerinden sağlanıyordu. Yine de bu türden durumlar bazı hâllerde oldukça çetrefilli bir durum kazanabiliyordu. Bununla ilgili bir örnek vakada, sancağa bağlı Kerpiş kazasında Bali adlı zimmi Venedik işgalinde firar eden ve daha sonrada ölen Karantu? adlı başka bir zimminin öşür ve resmi dokuz senedir ödenmeyen arazisini resm-i tapu ile satın almıştı. Öşrünü ve vergisini ödemede noksanlığı olmamasına rağmen, ölmüş olan arazinin eski sahibi Karantu'nun kardeşi Kosyo on altı sene sonra çıkıp gelmiş ve arazide hak iddia etmiştir. Yapılan incelemede dokuz sene boş kalan araziye satın alan Karantu haklı bulunmuştu.⁸²

Farklı bir durum da İnebahtı Kalesi'nde meskûn bir kısım fakir ahalinin divana başvurusunda görülmektedir. Venedik işgalinden önce sancağa bağlı Ayanori kazası Gozice köyünde iki Müslüman kadının tasarruflarında olan tarla, bağ, bahçelerden oluşan büyük bir emlak ve arazi bu iki kadının muhtemelen ölümü sonrası devlete intikal etmişti. Bu emlak ve arazi devlet tarafından görevlendirilen muhassıl Hüseyin vasıtasıyla, talep eden bir kısım zimmiye satılmıştır. Sınır değişikliği yapıldıktan sonra yeniden tahrir yapılmış, yeni sınırlar belirlenince işgalden önce burada meskûn olan ahalinin emlak ve arazileri zimmilere satıldığından anlaşma sonrası geri dönen ahalinin perişan olmalarına sebebiyet vermişti. Divana yapılan şikâyet neticesinde arazilerin üzerinde iskân edilen ahaliye sıkıntı çıkarılmaması, daha

⁷⁸ "...kal'a-i mezburede sâkin olmak şartıyla gerek kendü ve gerek oğlu Mehmed derun-ı kal'ada olan hane ve gayri emlakın haricden olan çiftlikleri ve sa'ir emlakı kendüye virilmek babında emr-i şerifim reca itmeği...", BOA, MAD. 9889, s. 197, Tarih: 28 Rebî'u'l-âhir 1113 (2 Ekim 1701).

⁷⁹ BOA, MAD. 9889, s. 198, Tarih: 28 Rebî'u'l-âhir 1113 (2 Ekim 1701).

⁸⁰ BOA, MAD. 9889, s. 302, Tarih: 25 Cem'âziye'l-âhir 1113 (27 Kasım 1701).

⁸¹ BOA, MAD. 9889, s. 302, Tarih: 25 Cem'âziye'l-âhir 1113 (27 Kasım 1701).

⁸² BOA, MAD. 9889, s. 310, Tarih: 7 Receb 1113 (8 Aralık 1701).

önce arazileri üzerinden toplanan mahsullerin dahi karşılığının toplayanlardan alınması yönünde karar alınmıştır.⁸³

Zimmilerin kendilerine ait olmayan emlak ve araziler üstünde hak iddialarına başka bir örnekte ise Ali adlı kişinin arzında görülmektedir. Ali'nin divana başvurusunda İnebahtı'ya bağlı Voniçe kazasında bir kısım kışlak ve tarlaların geride vâris bırakmadan ölen Abdullah tarafından tasarruf edildiğini, o ölünce de kanuna uygun olarak sahib-i arz olan Hasan'dan buraları tapu ile aldığı belirtilmektedir. Sekiz seneden beri bu arazilerin öşür ve resmini ödeyen Ali, Venedik'le yapılan anlaşma akabinde bölgede devlete intikal eden sahipsiz arazileri satmakla görevlendirilen Rumeli muhassılı Hüseyin'den adı geçen arazileri tekrar almak için talep etmiştir. Bu arada bir kısım zimmî bu emlak arazilerin baba ve dedelerinden kaldığına yönelik ellerinde beratları olduğunu söyleyerek duruma müdahale etmek istemişlerdir. Bu zimmilerin ellerin de pek çok temessük ve ayrıca kadı hücceti de var olmasına karşın divanda zimmilerin arazilere müdahale edemeyeceklerine yönelik karar çıkarılmıştır.⁸⁴

Böylelikle Osmanlı Devleti 17. yüzyılın sonunda savaşımlardan zarar gören reayasına sahip çıkmış, uzun yıllar işgal sebebiyle mal ve mülklerini terk etmek zorunda kalan ve kurtuluşun akabinde geri dönmek isteyen reayasının herhangi bir sebeple hak kaybına uğramaması için çaba göstermiştir. İnebahtı'nın tekrar eski günlerine dönüşünün sağlanmasında uygulamış olduğu istimâlet siyasetiyle şehir ve taşra, kısa bir süre sonra şenlenmeye başlamıştır.

Sonuç

Bulunduğu konum hasebiyle stratejik bir noktada yer alan İnebahtı, kendi adının verildiği Körfez'in girişinden hemen sonra büyük bir kale ile korunan bir şehirdi. Eğer Körfez'de kalıcılık düşünülecekse ya da Mora elde tutulmak isteniyorsa İnebahtı kesinlikle sahip olunması gereken bir mahaldi. Ona ulaşabilmek için Körfez girişindeki Boğaz'ın her iki tarafında geçişleri kontrol eden ve Boğaz'ı koruyan iki kalenin etkisiz hâle getirilmesi gerekmekteydi. Mora tarafındaki kalenin ele geçirilmesinin tek başına bir anlam ifade etmemesi, hemen karşısında Rumeli tarafında yer alan kalenin kati bir suretle alınmasını zorunlu hâle getiriyordu. Bununla birlikte Boğaz geçişini kontrol eden bu kale ele geçirilmiş olsa bile hemen ilerisinde İnebahtı gibi büyük bir kalenin yer alması da tedarik ve güvenlik konularında sıkıntı yaşanmasına sebebiyet verecekti. Bu durum İnebahtı'yı Osmanlı için olduğu kadar Venedik için de değerli kılmaktaydı.

İşgal süreci ve ardından yaşananlar ise her iki devlet arasındaki farklılıkları ortaya koyması açısından önemliydi. Venediklilerin şehre girişinden sonra hayatta kalan Müslümanların büyük çoğunluğu göç etmiş, yerlerine ise Mora taraflarından Hristiyan unsurlar yerleştirilmişti. Böylelikle Mora gibi Müslümanlardan boşaltılan İnebahtı'ya da dışarıdan getirilen göçerlerle hem şehrin kimliğini değiştirmeye hem de Boğaz ve Körfez'deki konumu açısından bölgede uzun yıllar tutunabilecekleri stratejik bir yerleşim elde etmeye gayret göstermişlerdi. İşgal sürecinde yerli Hristiyanların yine yerli Müslümanlara karşı uyguladıkları zülüm Batılı kaynaklarda sarıh bir şekilde yer almıştı.

Buna karşın, birçok yılda ve yerde mağlubiyetler yaşamış Osmanlı Devleti için kaybettiği toprakların küçük bir kısmını da olsa tekrar geri kazanmak önemli bir başarıydı. Karlofça'da, her ne kadar yenilmiş bir devlet olarak bulunsa da Venedik'e karşı uyguladığı siyasetle özellikle İnebahtı gibi konumu açısından son derece önemli bir yerleşimin elde tutulması, sadece Boğaz güvenliği açısından değil, aynı zamanda Rumeli bölgesinden düşmanın arındırılması açısından da önem arz etmekteydi.

Bununla birlikte Osmanlı, teslim aldığı İnebahtı'da Venedik'in uygulamış olduğu siyaseti bir intikam bahanesi olarak görmemişti. Muhasara sırasında ve akabinde şehri terk eden

⁸³ BOA, MAD. 9889, s. 326, Tarih: 15 Receb 1113 (16 Aralık 1701).

⁸⁴ BOA, MAD. 9889, s. 376, Tarih: 18 Şa'ban 1113 (18 Ocak 1702).

reayanın geri dönüşlerinde kolaylık gösterilmiş, İnebahtı'nın tekrar İslam şehri hüviyeti kazanması için yoğun çabalar sarf edilmiştir. 14 yılı bulan bir sürenin sonunda yaşanan geri dönüşlerde karmaşık durumlar meydana gelse de kanun ve nizam ile bu aşılmıştı. İnebahtı için insanların geri dönüşü kadar önem arz eden bir durumda yıpranmış olan şehrin / kalenin tekrar eski durumuna getirilmesiydi. Şayet bu sağlanamazsa göç etmiş olan reaya uzun seneler başka yerlerde meskûn oldukları yerleşimleri terk etmek istemeyecekti. Bu minvalde işgal sebebiyle harap olmuş, bakımı yapılmamış şehrin, tekrar reayanın iskânı için hazırlanması devletin en önemli görevlerindendi. İnebahtı özelinde de görüldüğü üzere devlet, dönemin siyasi, askerî ve iktisadi zorluklarına rağmen, şehir ve kalede gerekli tamiratları yapmış, şehri eski hüviyetine kavuşturmuştur.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, A.DVNS.MHM.d., 111, 112, 115

BOA, AE.SAMD.III., 151-14850.

BOA, AE.SMST.II., 110/11913

BOA, C.EV., 647/32604, 78/3872.

BOA, D.KKL.d., 32858, 32860

BOA, İE.AS., 36/3264.

BOA, İE.EV., 41/4697, 34/3905.

BOA, MAD., 2945, 3992, 4355, 9889.

BOA, TS.MA.d., 1119.

Kaynak Eserler

Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704). haz. Abdülkadir Özcan, Ankara: TTK Yay., 2000.

Blumhardt, Christian Gottlieb. *Versuch einer allgemeinen Missionsgeschichte der Kirche Christi*, Dritten Bandes, erste Abtheilung. Basel: J. G. Neukirch, 1833.

Camocio, Giovanni Francesco. *Isole Famose, Porti, Fortezze, E Terre Maritime: Sottoposte Alla Ser.Ma Sig.Ria Di Venetia, Ad Altri Principi Christiani, Et Al Sig.Or Turco Nouamente Poste În Luce*, Alla libreria del segno di S. Marco, 1574.

Cantemir, Demetrius. *The History of the Growth and Decay of the Ottoman Empire: Containing the Growth of the Ottoman Empire From the Reign of Othman the Founder, to the Reign of Mahomet IV. That is, From the Year 1300, to the Siege of Vienna, in 1683*. 2 vols. (London, Printed for James, John, and Paul Knapton, at the Crown in Ludgate Street, 1734-1735).

Coronelli, Vincenzo Maria. *Repubblica di Venezia p. IV. Citta, Fortezze, ed altri Luoghi principali dell' Albania, Epiro e Livadia, e particolarmente i posseduti da Veneti descritti e delineati dal p. Coronelli*. (Venice: 1688).

Defterdar Sarı Mehmed Paşa. *Zübde-i Vekayiat, Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*. haz. Abdülkadir Özcan, Ankara: TTK Yay, 1995.

- Güler, Mustafa. *Zülfikar Paşa'nın Viyana Sefareti ve Esareti Ceride-i Takrirat-ı Zülfikar Efendi [1099-1103/1688-1692]*. İstanbul: Çamlıca Yay., 2008.
- Hammer-Purgstall, Joseph Von. *Geschichte des Osmanischen Reiches, Grossentheils aus Bisher Unbenützten Handschriften und Archiven, Durch Joseph von Hammer, Siebenter Band: Vom Carlowiczzer bis Zum Belgrader Frieden, 1699–1739*. Wien: In C. A. Hartleben's Verlage, Gedruckt Bey Anton Strauss, 1831.
- Jorga, Nicolae. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. 4. çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe Yay., 2005.
- Ranke, Leopold. *Historisch-politische Zeitschrift, herausgegeben von Leopold Ranke, Zweiter Band, Berlin: Bei Dunder und Humblot 1833-1836, 1836*.
- Râşid Mehmed Efendi. *Târih-i Râşid, (1071-1114/1660-1703)*, I, Haz. Abdülkadir Özcan vd. İstanbul: Klasik Yay., 2013.
- Sami, Şemseddin. *Kâmûs-i Türkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317.
- Schwencke, Alexander. *Geschichte der Hannoverschen Truppen in Griechenland 1685-1689: zugleich als Beitrag zur Geschichte der Türkenkriege*. Hannover: Hahn, 1854.
- Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa. *Nusretnâme, İnceleme-Metin (1106-1133/1695-1721)*. haz. Mehmet Topal. Ankara: TÜBA, 2018.
- Türkal, Nazire Karaçay. “Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, Zeyl-i Fezleke (1065-22 Ca.1106 / 1654-7 Şubat 1695)”. *Tahlil ve Metin* DT, Marmara Ü., 2012.
- Üsküdarî Abdullah Efendi. *Vakı'at-ı Rûz-merre 3* haz. Erhan Afyoncu. Ankara: TÜBA, 2017, 275.
- Üsküdarî Abdullah Efendi. *Vakı'at-ı Rûz-merre 4*. haz. Mahmut Ak, Ankara: TÜBA, 2017, 270.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1669-1774)* 5. çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe Yay., 2011.
- Araştırma ve İnceleme Eserler**
- Anderson, Roger Charles. *Naval Wars in the Levant (1559-1853)*. Princeton: Princeton University Press, 1952.
- Boogert, Maurits van den H. “The Spoils of Peace: What the Dutch Got Out of Carlowitz”. *The Treaties of Carlowitz (1699) Antecedents, Course and Consequences*, ed. Colin Joseph Heywood, Ivan Parvev, Leiden-Bostonkha: Brill, 2020.
- Doğan, D. Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Pinar Yay., 2008.
- El-Haj, Rifa'at A. Abou. “Ottoman Diplomacy at Karlowitz”, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 87, No. 4 (Oct. - Dec., 1967): 498-512.
- El-Haj, Rifa'at A. Abou. “The Formal Closure of the Ottoman Frontier in Europe: 1699-1703”, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 89, No. 3 (Jul. - Sep., 1969): 467- 475.
- Erdoğan, Meryem Kaçan. “1701 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnâmesi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4-1 (2003): 63-76.
- Göçer, Veysel. “16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi)” DT, Marmara Ü., İstanbul 2014.
- Heywood, Colin. “This Great Work: Lord Paget and the Processes of English Mediating Diplomacy in the Latter Stages of the Sacra Lega War, 1697–1698”. *The Treaties of Carlowitz (1699) Antecedents, Course and Consequences*, ed: Colin Joseph Heywood, İvan Parvev, Leiden-Bostonkha: Brill, 2020.

- İnalçık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*. İstanbul: Yapı Kredi Yay. 2006.
- İnbaşı, Mehmet. "Eğriboz Sancağı İdarecileri (1756-1792)". *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi* 6 (2020): 59-78.
- Kiel, Machiel, "Koron", *İslam Ansiklopedisi*, (26) 208-209. Ankara: TDV Yay., (2002).
- Kiel, Machiel, John Alexander, "Mora" *İslam Ansiklopedisi*, (30) 278-283. Ankara: TDV Yay., (2020).
- Kołodziejczyk, Dariusz. The Treaty of Carlowitz in Polish Memory – a Date Better Forgotten?. *The Treaties of Carlowitz (1699) Antecedents, Course and Consequences*, ed: Colin Joseph Heywood, Ivan Parvev, Leiden-Bostonkha: Brill, 2020.
- Miller, William. "The Venetian Revival in Greece, 1684-1718". *The English Historical Review*, Vol. 35, No. 139 (Jul., 1920): 343-366.
- Molnár, Dr. F. Mónica. "Venedik Kaynaklarında Karlofça Antlaşması: Diplomasi ve Tören", çev. Gökçen Sert. *Türkler* 9 içinde, 783-791. Ankara: Yeni Türkiye Yay. 2002.
- Muâhedât Mecmûası*, II. Ankara: TTK Yay., 2008.
- Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.
- Pedani, Maria Pia. "Carlo Ruzzini (1706), Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato". *Relazioni di Ambasciatori Veneti al Senato: Constantinopoli Relazioni Inedite (1512-1789)*, Torino: Bottega d'Erasmus, 1996.
- Pedani, Maria Pia. *The Ottoman-Venetian Border (15th-18th Centuries)*. Trans. Mariateresa Sala. Venezia: Edizioni Ca' Foscari - Digital Publishing, 2017.
- Pinzelli, Eric Guillaume Luc. "Venise et la Moree: du Triomphe à la Desillusion (1684-1718)" Thèse de Doctorat, Histoire, Universit e de Provence, Marseille 2003.
- Setton, M. Kenneth. *Venice, Austria and The Turks in The Seventeenth Century*. Philadelphia: American Philosophical Society 1991.
- Wagstaff, J. M. "War and Settlement Desertion in the Morea, 1685-1830". *Transactions of the Institute of British Geographers*, Vol. 3, No. 3, (1978): 295-308.

İnternet Kaynakları

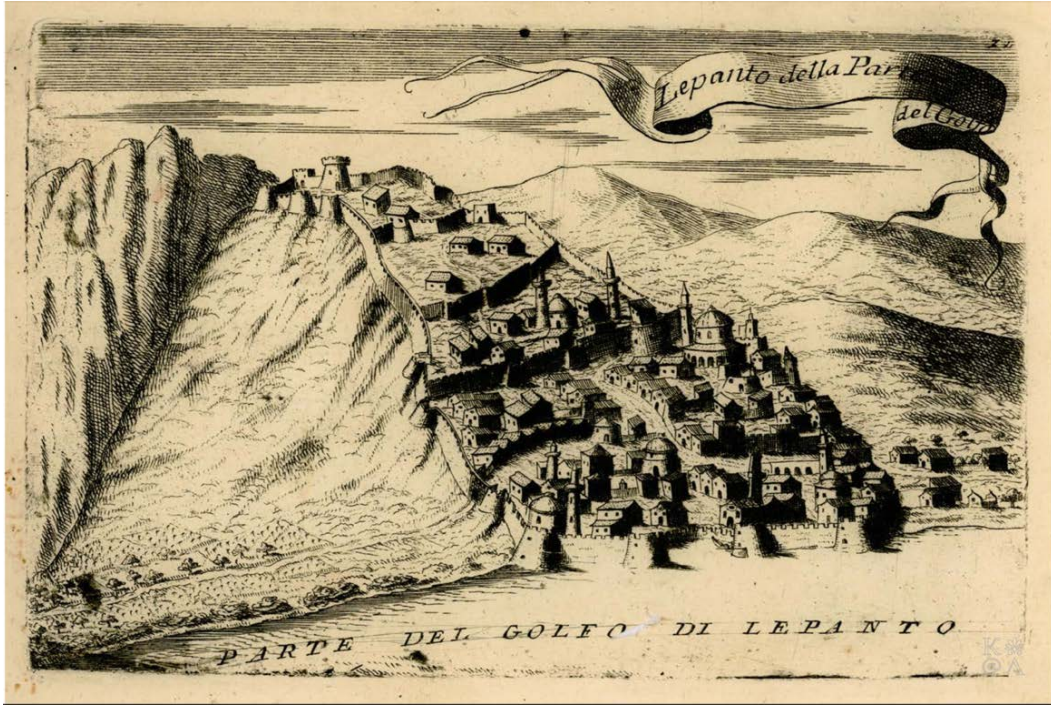
- <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/german-english/kannibalisch>, erişim tarihi: 19 Şubat 2022.
- The London Gazette, <https://www.thegazette.co.uk/all-notices/resources>, erişim tarihi: 15 Ekim 2021.

Ek 1 İnebahtı Kalesi 1708-1709 Yılları Keşif ve Masrafları⁸⁵

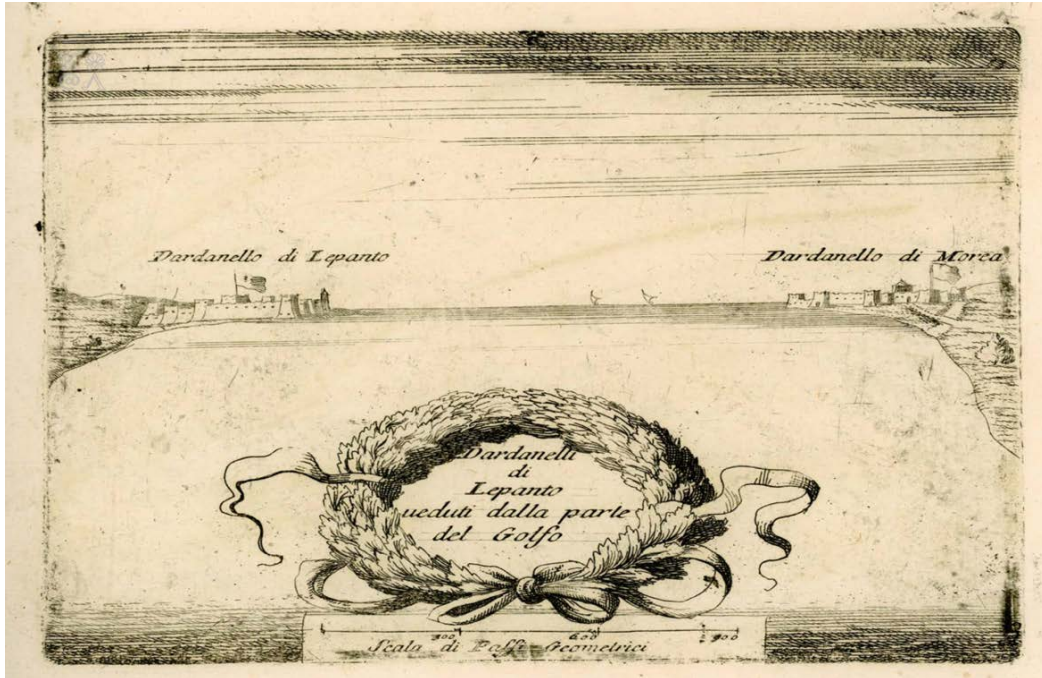
1708 yılı tahmini keşif	Kuruş	1709 yılı keşif düzeltme ve eklemeler	Akçe (Kuruş)
Yukarı Kalede yeniden inşa olunan tolos tabya üzerine horasani kâgir kaldırım	208 (277)	Yukarı Kalede yeniden inşa olunan tolos tabya üzerine horasani kâgir kaldırım	24.811 (206,75)
Yukarı Kale Şehitler Mezarı karşısında tolos tabyaya bitişik bir top konulacak paye-i cedid	213,4	Yukarı Kalede Şehitler Mezarı karşısında tolos tabyaya bitişik top konulacak tabyaya yeni kâgir duvar	11.241 (93,675)
Yukarı Kalede Hünkâr Camii karşısında barut konulması için yeniden yapılacak cephaneye	312	Yukarı Kalede Pir Ahmed mahallesinde yeniden bina olunan cephaneye kâgir duvar ve kereste	40.890 (340,75 k)
Eski sarnıcın tamiri	144	Yine Yukarı Kalede sarnıç tamiri için etrafına kâgir duvar	2.590 (21,5)
Yukarı Kalede top konulacak kapı dışında kâgir duvar	31,90	Yukarı Kalede top konulacak kapı haricinde kâgir duvar	2.310 (19,25)
Yukarı Kalede sarnıç tamiri için horasani ve kâgir duvar	13,6 (130,5)	Sarnıç üzerine horasani kâgir ma derini kal'a	6.800 (56,6)
Pir Ahmed Mahallesi yakını top konmak için tekrar yapılacak kâgir duvar	221,5 (216,70)	Pir Ahmed Mahallesi'nde top konulmak için tekrar yapılacak kâgir duvar, kereste ve çivisi	24.906 (207,55)
Baba Çavuş Tabyası Frengî kaldırım	68,24	Baba Çavuş Tabyası Frengî kaldırım	6.677 (55,6k)
Kara Mahmud frengî kapı tabyaları frengî kaldırım	36	Kara Mahmud Tabyası Frengî kaldırım	3.784 (31,5)
Küçük Kapı Tabyasına Frengî kaldırım	40,86	Küçük Kapı Tabyasına Frengî kaldırım	5.236 (43,6)
Tophane Tabyasına Frengî kaldırım	16,86	Tophane Tabyasına Frengî kaldırım	1.936 (16,1)
Tophaneye bitişik mahzen top mühimmatı konulmak için sakf, kara duvar, kâgir duvarı	112,5+8 .6: 121,1	Tophaneye bitişik mahzen top mühimmatı konulmak için kara duvar ve sakf	11.841 (98,67)
Yukarı Kalede hinta konulmak için kâgir tolos mahzen	645,40	Yukarı Kalede hinta konulmak için yeniden bina olunan mahzen kâgir ve kereste	68.227 (568,55)
Kale içerisinde muhafazada olan valilerin mesken olacak konak	1.560	Aşağı Kale derininde vaki muhafız paşalar için konak	187.200 (1.560)
Kalede yeniden bina olunacak karavelhane	300	Küçük Kapıda tolos tabya üzerinde yeniden yapılacak tophanenin kâgir duvarı	2.160 (18)
		Yukarı Kalede yeniden tamir olunan cephaneye kapısına kâgir perde duvar	2.450 (28,75)
		Cebeci Kulesi'nden kasr-ı mezbure varınca yeniden konulan parmaklık ağaçları	8.295 (69,12)
		Yukarı Kalede yeniden bina olunan neferat evleri, Kuru duvarı ve sakf gerektiren kerestesiyle	70.308 (585,9)
		Kireç kum, hamaliye vs.	5.452 (45,4)
		Bâb-ı Kebir'de tamir olunan tophane	1.075 (8,95)
		Küçük Kapı dışında Cebeci Kulesi'nden deniz kıyısında Durak Paşa Köşkü'ne varınca yeniden yapılacak şaranpo	37.030 (308,5)
		Kara Mahmud, Küçük Kapı ve Tophane Tabyası'nın duvarları alçak yapıp top mazgal delikleri yüksekte kalmakla gerektiği üzere yeniden yapılan kâgir duvar	6.860 (57,16)
Toplam	3794,5 (4113,9 6)		532.020 (4433,5)

⁸⁵ BOA. MAD, 4355, 372-375.

Ek 2 İnebahtı Şehri ve Kalesi (1688)⁸⁶

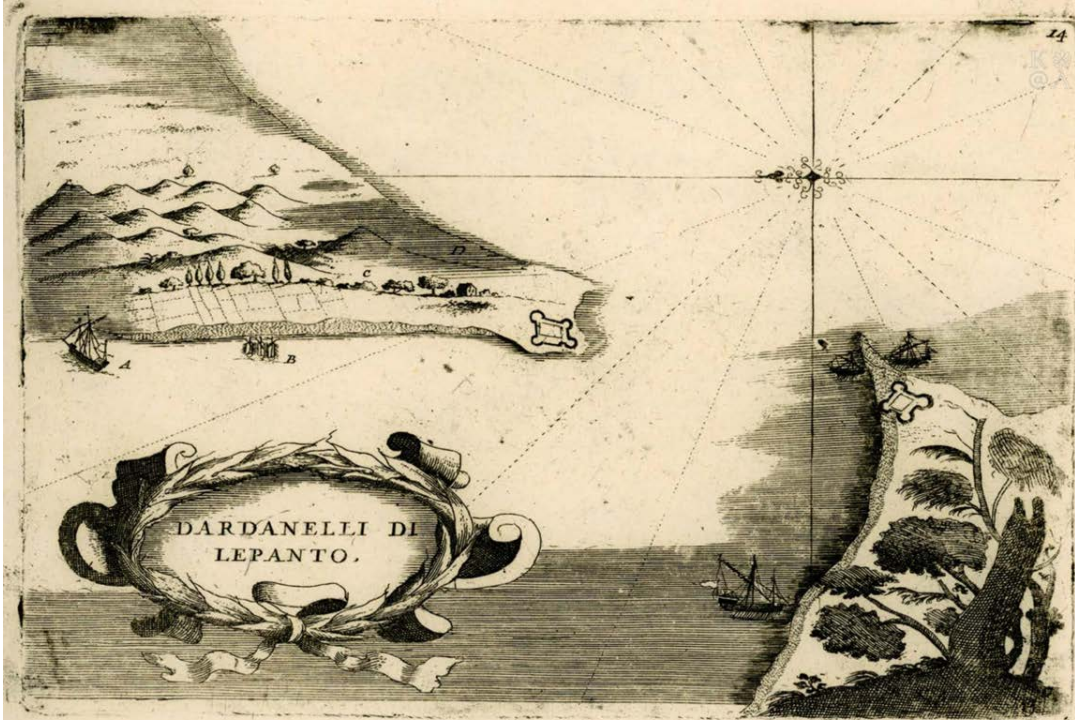
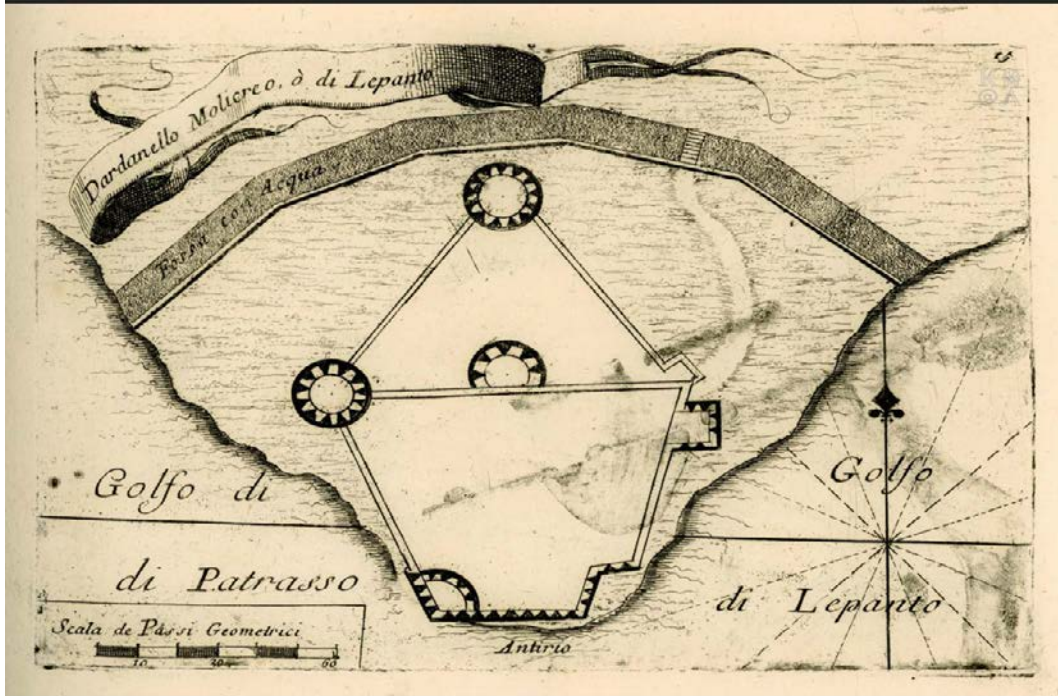

Ek 3 İnebahtı Boğazı, Mora ve Rumeli Kaleleri (1688)⁸⁷

⁸⁶ Vincenzo Maria Coronelli, *Repubblica di Venezia p. IV. Citta, Fortezze, ed altri Luoghi principali dell' Albania, Epiro e Livadia, e particolarmente i posseduti da Veneti descritti e delineati dal p. Coronelli*, (Venice: 1688), 88.

⁸⁷ Coronelli, *Repubblica di Venezia p. IV. Citta, Fortezze*, 89.

Ek 4 İnebahtı Boğazı, Mora ve Rumeli Kaleleri Kuşbakışı Konumları (1688)⁸⁸Ek 5 İnebahtı Boğazı Girişini Koruyan Kalenin Planı (Rumeli Tarafı-1688)⁸⁹

⁸⁸ Coronelli, *Repubblica di Venezia* p. IV. Citta, Fortezze, 90.

⁸⁹ Coronelli, *Repubblica di Venezia* p. IV. Citta, Fortezze, 91.

Summary

The struggle between the Ottoman Empire and Venice, which started during the reign of Mehmed the Conqueror, mostly continued in the Peloponnese and the Adriatic. During the Bayezid II's reign, with the conquest of Modon, Coroni and Lepanto, the Peloponnese and its northern part were completely under the administration of the Ottoman State. With the success achieved in Preveza in 1538, the Ottoman Empire established an important superiority in the Mediterranean. Despite this, the defeat in the Bay of Lepanto against the Venetian-backed enemy fleet in 1571 interrupted the superiority of the Ottoman Empire, but this situation did not last long. Except for a few minor disagreements, relations with Venice were relatively friendly until the mid seventeenth century. The Ottoman-Venetian struggle was concluded with a peace agreement after the capture of Heraklion by Köprülü Fazıl Ahmed Pasha in 1669 and the completion of the conquest of Crete. However, Venice, who lost its biggest base in the Mediterranean, started to look for an opportunity to get it back. This situation continued until the second siege of Vienna in 1683. With the defeat of the Ottoman army, Venice found the opportunity it was looking for.

In particular, the rapid retreats on the land side were developing against the Ottomans in the seas, with the Venetian State's inclusion in the Holy Alliance. The conclusion of the siege against the Ottoman Empire for the Venetian State created an opportunity to regain their position in the Sea of Islands, which they had lost for a long time due to the loss of Crete. Sensing this situation well, the Venetian Senate immediately took action and became a member of the Sacred Alliance (Sacra Liga). Francesco Morosini, the famous commander born in Peloponnese, would be the captain of the naval operation. Venice, one of the largest navies in its history, took action with the support of the alliance states and quickly began to seize the coastal cities that could not show a great resistance. The main aim of Venice and Morosini was to take the Peloponnese. Thus, the Ottoman domination in the Sea of Islands would be broken, and great commercial and political contributions would be made to Venice.

Morosini's navy captured important settlements in the Peloponnese until 1687. One of the first targets of the navy, which sailed again in the summer of 1687, was Lepanto. Lepanto, which is very important due to its location, was a city protected by a large castle right after the entrance of the bay, which was named after it. If permanence in the gulf was to be considered or if the Peloponnese was to be retained, Lepanto should definitely be taken. Because Lepanto was located in the Rumelian lands in the north of the gulf. There were two castles on the Peloponnese and Rumelia sides of the strait at the entrance of the bay, which strengthened the defense of the bay. Capturing the fortress on the Peloponnese would not mean anything on its own. For this, the castle on the Rumeli side also had to be captured. The castle on the Rumeli side, if it could not be taken, could create a very difficult time for the ships in the passage from here. The presence of a large castle like Lepanto just ahead of it would also cause problems in supply and security issues. In this way, the situation of both castles was connected to each other. All these were the most important indicators of the importance of Lepanto for Venice.

Accordingly, the Venetian navy captured the Rumeli castle in the Bosphorus towards the end of July, entered the bay and besieged the Lepanto castle. The enemy fleet advanced and captured Lepanto, which was abandoned, on 29 July. During the capture of the city, the local Muslim population, who tried to escape from the city to save their lives, was persecuted by the local non-Muslims who followed them. This situation, which was not recorded in Ottoman sources, was expressed in the western sources of the period. The siege did not only harm people, but also caused a high level of destruction in the city and the castle. Some Venetian military reports emphasized that the castle was too worn out to be repaired again. Besides, after the Venetians entered the city, the Muslims who left the city were replaced by Christian elements from the Peloponnese.

The wars among the Ottoman and allied states started with the siege of Vienna in 1683 and ended with the disintegration of the Ottoman army with the raid by the army under the command of Prince Eugen in Zenta in 1697. In addition to the Zenta defeat, with the end of the Nine Years War on these dates, both the Ottoman Empire and the other states that formed the alliance thought that heavy war costs and more land gains could not be made, and they intended to end the war. It was decided to hold peace negotiations between the Ottoman State and the alliance states, through the mediation of the British and Dutch states. As a result, they agreed to hold the talks in Karlowitz, located between Varadin and Belgrade, upon the request of the Ottoman State and the approval of the alliance states. The negotiations between the parties resulted in the Treaty of Karlowitz on 26 January 1699.

The policy to be implemented in the negotiations was important for the Ottoman Empire, which participated in the Karlowitz talks as a defeated state. The Central Powers did not want to leave the places they had acquired over the years, without compromising the “uti possidetis” principle. On the other hand, the deputies of the Ottoman State, by following a wise policy, succeeded in ignoring this principle from time to time, and made great contributions to the rescue of some lands. One of these liberated lands was Lepanto.

Lepanto remained in the hands of the enemy for 14 years until the middle of September 1701, when it was handed over to the Ottoman Empire after the Karlowitz agreement in 1687. The Venetian administration had left quite bad marks during the time it held Lepanto. The state took action to erase these traces as soon as possible, especially during the siege and afterwards, ease was shown in the return of the people who left the city and the sanjak, and efforts were made to restore Lepanto to its former identity. Even though complex situations occurred in the returns experienced at the end of a period of 14 years, the state mind was able to overcome this by applying the law and order.

It is the restoration of the worn-out city/fortress, which is as important as the return of people for Lepanto. For this, work has started quickly. The houses of worship, houses and roads that were damaged or destroyed in the city were started to be repaired, and the necessary money was transferred. Although a major earthquake in the region interrupted the works during these repairs, its effect did not last long.

The main major repairs are related to the castle protecting the city. Kapıcıbaşı Ali Ağa, who was also involved in the repair of Negroponte castle, was appointed bailiff for the repair of Lepanto. Ali Ağa made the estimation scout for the repair and started the work. Important repairs such as castle walls, bastions, barracks for soldiers, pavements were completed until 1710.